

Vsebina IX.. zvezka: Q

1. Krški zmaj. (Zložil A. H. Konec.) 258
2. Luka Vrbec. (Zgodovinska povest iz 16. stoletja. — Spisal Podgoričan.) IV. Odločni korak. 259
3. Na grobéh. (Povest. Nap. Vladiboj. Konec.) 265
4. Tinček iz Bosne. (Šaljiv obraz. — Spisal A. Sušnik. Konec.) 267
5. Za idealom. (Slika iz naroda. Spisal Ivan Slavoljub Dobrávec. Konec.) . 269
6. A. Mickiewicz. (Vladiboj. Konec.) 272
7. Na tuji zemlji. (Slavin.) 275
8. Črtice o rokovnjačih. (Spisal Josip Benkovič. Konec.) 276
9. Ivan Mažuranič. (Priobčil J. D.) 280
10. Nekaj porabnih mislij o slovenščini itd. (Spisal Fr. Lekše. Dalje.) 282
1. Schopenhauer. (Spisal dr. Fr. L.) 284
11. Čutno predstavlanje. (dr. Svetina. Dalje.) 286
12. Slovtvo. 287
13. Raznoterosti. 288
14. 15. Dve sliki:
Mažuranič. 257
Dolnjelužičanka. 273

„NAJ PO DOMAČE POJE — IN DRAMI BRATE SVOJE.“ Slomšek: „Vodnik — u.“

Ljubimo dom, Spoznajmo svet! Krepčati dom — Uči nas svet!

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZABAVI IN POUKU.

Urejuje in izdaje
Dr. France Lampe.

V LJUBLJANI.
TISKA KATOLIŠKA TISKARNA.

„DOM IN SVET“ izhaja dné 20. vsakega meseca na dveh polah in stane za celo leto 2 gld., za pol leta 1 gld.

Uredništvo in upravništvo je v „MARIJANIŠČU“
Iz prijaznosti posreduje za Ljubljano tudi „Katoliška Bukvarna“

Naše obzorje.

(Dalje.)

Širšega obzorja pač ne obsega noben pesniški proizvod, kakor Dantejeva »Božja komedija«. Noben predmet mu ni premajhen, da bi se nanj ne ozrl, noben mu ni prevelik, da bi se ga ne lotil. Tu popisuje, kako je plemenita človeška narava, kako vzvišen je človekov namen, tam, kako grozno se udá pregrehi in strastém, kako globoko pade. Ozira se v vse vrste, v vse stanove in dele človeške družbe, natančno spoznava in kaže človeško srce, bodisi da ima vrline, bodisi da ima slabosti. Kar imenujemo »življenje«, to je poznal Dante do dna, zato ti kaže v svojem proizvodu čisto in neskaženo zrealo življenje. Tudi prirodo je poznal, ljubil in opisoval, in sicer prav tako veliki svet, kakor male stvarice na njem. In naposled oni nadnaravni svet, ki je odmenjen človeku še le po smrti — tudi ta je v obzorju pesnikovem. In zopet ne morem povedati tega lepše nego z besedami Hettingerjevimi: »Dante razvija bogastvo in lepoto slik, kakor nihče drugi. Ne čitamo jih, marveč gledamo jih, tako resnične, žive in krepke se kažejo našim očem; tako plastično so dovršene, da spoznaš risarja, prirodoslovca, lovca, ki jih je naredil. V nobenem pesniku ne dobiš toliko slik in prilik, kakor v njem — tako namreč zahteva predmet njegovega pesmotvora — in vendar so vedno nove, nenavadne, primerne svojemu namenu, vedno dostojne, vzvišene. In to niso najmanjše vrline »Božje komedije«. V »Peklu« najdeš slike iz živalstva in sicer divjega in zoprnega; na »Gori čiščenja« raste rastlinje, bičevje, s katerim si ovenča pesnik glavo, trnje, ki se zdi usahlo, a poganja zopet spomladi in se okiti z rožami, lilija, ki odpira svojo čašo solncu; v »Raju« sveti

zvezdovje, blišči se svetloba, ki je podobna božanstva. Kar je najvišje in najnižje, kar je najlepše in najgrše, najbolj goreča ljubezen in smrtno sovražstvo, najčistejše kreposti in najostudnejše pregrehe, dovršena svetost in skrajna zavrženost, vsa slast ter vse blaženstvo nebeščanov in vse stopinje muk pri prokletih, nebesa in pekel je slikal in v slikah — prilikah kazal svojim sovrstnikom: nad vsem pa veje vzorni duh čiste, plemenite poezije.« (O. c. p. 110.) Čitatelj pač umeva, da ne morem v taki razpravi, kakor je ta-le, navajati posameznih dokazov iz pesnika; pa saj mu dovolj potrjujejo besede navedenega pisatelja to, kar trdimo tukaj. Iz tega pa smemo povzeti, da je obzorje Dantejevo zares obširno, zares vesoljno — kakor lahko rečemo. In le to bi rad videl, da nam pové kak kritik novejšega kroja, v čem naj bi bil širši obzor Dantejev! Poreče morebiti kdo: v zvezdoslovju, v fiziki, kemiji; a drugi: v modroslovju naj bi bil obširnejši, naj bi bil govoril o »absolutnem, o indiferenci objektivnega in subjektivnega, prirode in duha, naj bi bil govoril o realah, naposled še o nirvani«; . . . prirodopisec iz šole Brehmove ugovarja, da ni obširen Dante, ker ne šteje opic med pravcate matere in tete človekove, in gorile med očake našega rodú. Dá, Dante ima omejeno obzorje, pokó taki ljudje, on je zavít v egiptovsko temo srednjeveških sanjarij. In res nam pravi zgodovinar, da je bilo precej takih kritikov, ki so potiskali Danteja na nizka tla vsakdanjega, navadnega, čudnega poeta. Da se odlikuje Voltaire med takimi kritiki, skoro ni treba omenjati. No — taka kritika, naj bi se tudi tu pa tam pojavila, je vredna,

DOM IN SVET

ZABAVI IN POUKU.

Izhaja po jedenkrat na mesec.

V Ljubljani, 20. septembra 1890.

Št. 9.

Leto III.

Ivan Mažuranić.

Krški zmaj.

(Po narodni pravljici zložil A. H.)

(Konec.)

Spet v lini tretji dan gospá
 Otira z lic si tok solzá,
 In njeno materno srcé
 Okuša v merah vseh gorjé,
 Ker spet prinaša vetrič v grad
 Rohnenje zmajsko, hčerín jad.

Večerno solnce gre v zaton,
 Na gričku tam zapoje zvon,
 Zvoni glasno, zvoni miló,
 K molitvi vabi ljud ljubó.
 In ljudstvo vrè od vseh strani,
 K molitvi v božji hram hiti.
 A proti gradu od cerkvé
 Menih v rujavi halji gré;
 Mož star je že in sivolas,
 Vrvíca bela mu je pas;
 Na strani molek mu visí,
 V desnici meč jeklen drží;
 V levici ima križec zlat,
 In gre naravnost v krški grad.
 Z odločnim glasom govori
 Gospej, ki joče in ihti:
 »Čemu pač tarnaš mi, gospá,
 In točiš toliko solzá?
 Ne veš-li, da solzé samé
 Bolesti ti ne utešé,
 Če jih ne spremlja vzdih gorák,
 Ki gor se dviga nad oblak
 Pred kralja večnega prestol,
 Ki zná celiti vsako bol?
 Čemu obetaš kup zlatá
 Junaku, da pošast končá?
 Čemu obetaš v zakon hčer,
 Če zmagal kdo bi ljuto zver?
 Glej, s tem neskušence slepiš,
 Slepiš grdo in pogubiš:
 Ker motiš se, gospa, močno,
 Da hčer otelo bi zlató;
 In da bi oni jo otel,
 Ki bi za njen obraz se vnel.
 Pod solncem ni se še rodil
 Junak, ki zmajú kos bi bil.
 Kdor gré nad zver zaupajoč
 Na oster meč in svojo moč,
 In ktereга pregoljufa
 Prelepa hčí in kup zlata:
 Tolmun dovolj globok je še,

Da lakomneže té požrè.
 Jaz ti, gospa, pa to povém,
 Naj ti to smem, naj ti ne smem:
 Ko bo srcé dovolj mehko,
 Pa rešil hčer ti bo nekdo;
 In kadar spet molila boš,
 Takrat pa hčer dobila boš.
 Le če molitve klic goreč
 Se združita in oster meč,
 Le če zaupanje v Boga
 Človeka kot oklep obda:
 Tedaj lahko gre človek v boj.
 Naj je še tolik vražji roj;
 Tedaj je mož dovolj junak,
 Za vsak je boj dovolj krepak.
 Gospá! li čuješ . . .? Zvon zvoni,
 K molitvi vabi vkup ljudi.
 Čuj! v cerkvi molijo na glas,
 Da zmaja srečno strl bi jaz;
 Da zmaja strl bi, hčer otel,
 Da spet bi oče jo objel;
 Da mati, ti bi, kot poprej
 Lasé ji spletala odslej.
 Glej, kjer ubog tlačán klečí,
 In gradu prosi pomočí,
 Zakaj gospod bi in gospá
 Ne pokleknila tje na tla?
 Tam potožila svojih ran,
 Kjer Kozma zdravi in Damjan?«

Gospej solzé se posušé,
 In vroča lica zarudé;
 In glej, kar često se zgodí —:
 Nesreča vero oživí.
 Gospod grajščinski in gospa
 Hitita v božji hram oba:
 Tam vržeta se pred oltar,
 In molita, še kot nikdar;
 In ž njima moli verni rod;
 Molitev sliši to Gospod . . .
 Cuj, kaj se stresa, kaj rohni
 In kaj tolmun tako kipi?
 Kraljica pa dolenskih rek
 Zakaj ti pljuska ven čez breg?
 Meniški mož je dvignil meč —
 Pošast je pala krvaveč;
 V tolmun vali se zmaj orjak —
 V brlog hiti po hčer junak . . .

Ko vrnejo se iz cerkve,
 Oteto grajski hčer dobé . . .
 Okušal radost ves je dol
 In zabil je tlačansko bol.
 In ko menih se poslovi,

Ostró še gradu zapreti,
 Da naj ubogi mu Krčan
 Ne bo več sužnik in tlačan;
 Ljudi naj prosta vabi pot
 Nebeških prosit si dobrot.

Luka Vrbec.

(Zgodovinska povest iz 16. stoletja. — Spisal *Podgoričan.*)

IV. Odločni korak.

. . . nafh Gospud Iesus Cristus . . .
 nej tukaj svojga teleffa inu krij offral:
 temuzh je vksal jesti svoje tellu, inu
 pyti svojo kry. *Dalmatin.*

Isto nedeljo, ko se je hotel v Škocijanu Jurij Kobilica za pridigarja usiliti, prestopil je v Dobropoljah Luka Vrbec očitno k luteranstvu in sicer s tem, da je opustil sveto mašo. Na svojo stran je bil dobil tudi svojega lahkomišljenega rojaka kapelana Leonharda Pavšalka, a drugi kapelan Blaž Trpin, ki je bil priprostega rodú, ni se dal pregovoriti.

Ob nedeljah je imel jutranjo mašo običajno župnik, ki je bil doslej vedno toliko natančen, da je pristopal vselej o pravem času, in ni bilo ljudem treba čakati. Danes ga pa kar ni bilo pričakati. Ljudje so bili že zdavna vsi v cerkvi, tudi iz oddaljenih vasij, v zvoniku je tudi že odzvonilo, a maševati pa vendar nikogar ni bilo. Ljudje so nekaj časa potrpeali, ko pa le ni bilo móči sčakati, začeli so godrnjati. Cerkovnik je v eno mer tekal: sedaj iz zakristije do župnišča, sedaj nazaj v cerkev. Ljudje so zahtevali mašo, a on jim ni mogel ustreči: v župnikovo stanovanje ni mogel priti, ker so bila velika

vrata danes proti navadi zaprta. Da bi ljudi malo potolažil, vzame svečico, prižge jo pri večni luči, privije svečico na prižigalnik in prižiga sveče na oltarju prav počasi. Ljudje se takoj pomirijo, češ, da se bode vendar le pričela maša. Ko cerkovnik vidi, da so se ljudje pomirili, gre zopet v zakristijo, ukaže strežnikoma, da se vstopita tako, kakor sta se vselej, predno sta šla k oltarju: eden je držal na levici mašne bukve, z desnico pa za zvonec, drugi pa je zraven njega stal s sklenenima rokama. Ljudje so pričakovali in si mislili: sedaj pa sedaj bodo pristopili. Cerkovnik je med tem vnovič tekal okoli župnišča in poskušal priti noter skozi sprednja ali zadnja vrata, toda nikjer ni mogel. Ko ni tako nič mogel opraviti, začne metati pesek najpreje v župnikova okna; ko se mu župnik ne oglasi, zakliče kapelana Leonharda; ko se tudi tu nihče ne odzove, gre klicat gospoda Blaža, ki je imel sobo obrneno na dvorišče. Tu se mu posreči. Gospod Blaž takoj odpre okno in ga vpraša, kaj pomeni njegovo razgrajanje. Ko mu cerkovnik pové, kaj je, obleče se hitro in hoče

iti iz sobe. Pa kako osupne, ko se ne dadó odpreti vrata, dasi so bila malo prej še odklenena. Stopi torej k oknu ter pové cerkovniku, ki je čakal pod oknom, da ne more ven, da so vrata od zunaj zaprta. Cerkovnik se malo popraska za ušesi ter déje: »Gospod Blaž, jaz grem po ljudi, da vlomimo k vam in vas osvobodimo.«

»Saj ni treba sklicevati ljudij; raji pristavi k oknu lestvo in jaz bodem splezal doli.«

»Jaz bi pa rad vedel, kaj je z drugima gospodoma, ker ju nisem mogel priklicati.«

»Stôri, kakor hočeš!«

Cerkovnik gre pri velikih vratih v cerkev in tam povabi nekaj mladeničev ven. Zunaj jim razloži, kaj je, in jih prosi, da bi šli z njim do župnika. Zaklenena hišna vrata se niso mogla ustavljati združenim močem: odprla so se z močnim ropotom ter zavrtela po veži. Mladeniči so drli po veži in stopnicah v prvo nadstropje, kjer so imeli duhovniki svoja stanovanja. Najprvo so osvobodili zaprtega Blaža. Vrata so se odpirala na zunaj in so bila podprta z močnimi koli. Ko je bil ta rešen, šli so v sobo drugega kapelana. Zaklenena vrata so kmalu odprli, toda soba je bila prazna. V župnikovi sobi pa najdejo župnika in kapelana, oba sedeča pri mizi, na kateri je bil hleb kruha in pa steklenica vina. Tu sta sedela resno, kakor pri jako važnem opravilu.

»Gospod župnik, maševati pojdite!« oglasi se prav ponižno cerkovnik.

»Jaz ne bodem več maševal tako, kakor dosedaj«, odvrne župnik Luka.

»I, gospod župnik, kako ste vendar čudni! Pojdite no maševati! odzvonil sem že, sveče sem tudi prižgal, ljudje vas čakajo, strežniki so pripravljeni in vsi vas čakamo.«

»Bedak, ali nisi slišal, da ne mašujem več? Pri nas je odslej maša odpravljena.«

»Oh, kako ste čudni danes! Kdo naj vas razume!«

»Jaz sem odslej župnik po novi, pravi in resnični veri Lutrovi. In maše sedaj ne bode več. To vam povem vsem skupaj.«

»Ka-aj? luteran ste! O Bog pomagaj in moj patron sv. Damjan! Pa maševati pojdite!«

»Jaz ne grem!«

»Morate iti!« oglašé se mladeniči.

»Kdo me more siliti? Ali ne veste, da je maša samo od ljudij iznajdena? Kristus ni postavil nobene maše, ampak le sveto večerjo v kruhu in vinu. Tako uči že dolgo moj učeni sosed in prijatelj, gospod Jurij Dalmatin, in to je resnica. Zato pa obhajava midva z gospodom Leonhardom tukaj sveto večerjo, in kadar bodete vi bolj pametni, obhajali jo bomo tako tudi v cerkvi.«

»Za božji svet, gospod, ali se vam meša? Ne jejte kruha, da bodete mogli maševati. Saj ste nas tako učili vedno. Zakaj pa je bila maša dosedaj dobra?« Tako beseduje cerkovnik in namigne z očmi mladeničem, naj le primejo župnika huje. Eden zares zavpije:

»Precej nam pojdite maševati, če ne, bode pela druga!«

Namestu odgovora zgrabi gospod Luka steklenico za vrat in velí:

»Proč iz moje sobe!«

»Ne gremo!« odvrnejo vsi.

»Ne greste?«

»Sedaj ne, ker tukaj nimate več pravice. Kóga naj slušamo? Krivoverca?«

Župnik, ki je bil danes že nekoliko vinjen in mu je pijača dajala sicer nenačuden pogum, zavihiti steklenico z vso močjo; priletela bi bila gotovo komu v glavo, da se ji ni utrgal vrat in je

tako zletela ravno v nasprotno stran. — Mladenci bi bili planili nanj, da jih ni zadrževal mirni kapelan Blaž:

»Mirujte in ne maščujte se!« začne jim prigovarjati gospod Blaž ter jih pehata nazaj. »Pojdite v cerkev, maševal bodem jaz, ako neče župnik!«

»»Le pojdi, neverni papežnik, saj nazaj ne prideš več!«« zažuga za njim župnik.

Vsi gredó v cerkev. Strežnik pozvončka in k oltarju pristopi mesto župnika kapelan. Lahko si mislimo, da se je ljudem zdelo vse to čudno. Še bolj so se pa čudili, ko jim je gospod Blaž na prižnici to-le povedal: »Naš župnik gospod Luka Vrbec in kapelan Leonhard Pavšalek sta pristopila h krivi veri nemškega meniha; zato ne bodeta maševala več in sploh nič več opravljala opravil, katera morajo opravljati pravoverni duhovniki. To vas pa ne sme premotiti, da bi posnemali slab vzgled in se tako večno pogubili, marveč rotim vas, ostaníte zvesti tisti veri, v kateri ste izrejeni!« Govoril je še več in tako goreče, da so ljudje kar strmeli.

Po končani maši se ljudstvo ni takoj razšlo, ampak naredile so se velike gruče okoli cerkve in župnišča in po vsem Vidmu. Pogovor je bil jako živahen. Ko pride gospod Blaž iz cerkve ter hoče iti domov v župnišče, ne more, ker vrata so bila prav trdno zaprta. To vzburi ljudi. Ko se duri takoj ne odpró vsled klicanja, začne frčati kamenje proti oknom, da je bilo eno v hipu zdrobljeno; pretéče vpitje se sliši od vseh strani. Kaj takega se župnik gotovo ni bil nadejal. Predno se je dobro zavedel, padlo je nekaj kamenja skozi zdrobljeno okno v sobo in celó na mizo; tudi njega je zadelo v nogo.

A ni se ustrašil tega, preveč je bil ponosen, marveč je stopil k oknu, po-

gledal po ljudstvu ter zaklical zaničljivo in s posmehom: »Ha, ha, ha, osli!« Ta smeh, to zaničevanje je še bolj razkačilo ljudi, in iz nova je letelo kamenje proti oknu. Sedaj bi se bilo župniku slabo godilo, ker razdraženo ljudstvo bi bilo ulomilo v župnišče, planilo nanj ter ga v srdu morebiti potolklo, ako bi gospod Blaž ne bil uporabil vse svoje zgovornosti, da je pomiril ljudi ter jim ubranil, da niso kaj hujšega počeli. Na njegovo prigovarjanje so se razšli vsak na svoj dom. Gospod Blaž pa je šel bivati v cerkovniško hišico, da ne bi imel novih sitnostij.

Tisto nedeljo je po dobrepoljski fari hudo šumelo, pač še nikdar ne tako, odkar je bil odnesel Turek pête. Tu so se prepirali, tam razgovarjali, nekateri smejali, drugi hudovali, možki so upili, ženske vmes klepetale: vse je bilo iz reda. A nihče ni prav vedel, kaj bi storil.

Oni maloštevilni župljani, ki so bili skrivaje luterani, dvigali so glave po koncu ter zaničevali svoje katoliške sosedo na razne načine, češ, kdo nam pa kaj more, saj je tudi župnik luteran. Posebno so metali svoje zabavljice na kapelana Blaža, da bi ga pripravili hitro ob veljavo.

Proti večeru dojdejo v sosesko prve novice, kaj se je zgodilo v Škocijanu in da se tam nekaj hudega kuha. To podkuri še bolj razvnetost ljudij.

Na Vidmu se jih zbere velika truma. Bilo je kakor v bojnem taboru. Okoli župnišča so bili zbrani luteranci: ni jih bilo več kakor kakih 25—30 mož. Gotovo so imeli namen, braniti župnika, ako bi prišel v nevarnost. Kar je bilo pa odločnih nasprotnikov nove vere, tisti so se bili zbrali blizo cerkve. Bilo jih je večje število in videla se jim je bojaželjnost na obrazu.

Ni lahko popisati, kaj se je snovalo ljudem v srcu: največ jih je prišlo sem iz radovednosti, drugi misleč, da bode kak nered in da bode v neredu zanje kaj dobička, tretji zopet zato, ker so videli shajati se druge. Vendar ni imel nihče določnega namena, da bi kaj posebnega izvršil. Tako je bilo tudi tukaj le mnogo govorjenja, ugi-banja, žuganja, a drugega ne. Ko se pa množica le ni hotela kmalu raziti, stopil je kapelan Blaž prednjo, dvignil desnico ter zaklical, naj obmolk-nejo in potem z živimi in krepkimi be-sedami priporočal ljudem, naj se raz-idejo v miru, naj pa nikogar ne poslu-šajo, ki bi jih hotel odvrniti od katoliške vere. Opomnil jih je na besede svetega Pavla, ki je svojim vernikom zabičal, da ne smejo niti njemu samemu, niti angelju nebeškemu verovati, ako bi oznanjal drugačen nauk, kakor so ga slišali dosedaj. In res se je ljudstvo tudi polagoma razšlo, le malo jih je še po-stajalo okoli cerkve. Župnik Luka Vrbec je bil tisti dan s svojim udanim kape-lanom Pavšalkom vedno zaprt v sobi. Za prvo silo se jima je zdelo tako rav-nanje najprevidnejše.

Ko je drugo jutro pozdravljalo zlato solnce vrhove hribov in gričev Suhe Krajine, ko je hladna sapica tako ljubko šumela v nekoliko orumenelem listju in se je vsa природа nekako trudila, da bi zveselila človeku srce, vršalo je že na vse zgodaj od ust do ust, od kraja do kraja, ne samo, kaj se je zgodilo v Ško-cijanau, ampak tudi na Turjaku. Pripo-vedovali so, da so kmetje ugnali Tur-jačana, da se bode sedaj vnel povsodi upor proti gosposki; drugi zopet so go-vorili, da je Antikrist blizu in da se je neki v Ljubljani že naselil in bode začel kmalu tudi denar sejati med ljudi; nova vera da je prava Antikristova vera. Pra-

vili so, da pošilja svoje ljudi na okrog, da je tak človek premotil tudi župnika Vrbca in enega kapelana. Najbolj pa je razburila ljudi novica, da je kapelan Blaž čez noč izginil in da ni za njim ni duha ni sluha. Kaj se je ž njim zgo-dilo, kam je odšel? Ali je ubežal? — Tako so se vznemirjali duhovi dobre-poljskih župljanov, ko so šli na poljsko delo.

* * *

Tisto jutro je bil cerkovnik Črček vstal prav zgodaj, še predno se je dobro zdanilo, ker njegovo opravilo ne do-pušča zjutraj polegati. Ob drugih pri-likah je ropotal s škornji in lopotal z durmi, da se je stresala lesena koča, a danes je ravnal prav oprezno, da ni napravil nikakega ropota. Hodil je po prstih, kar je mogel na lahko, in vrata je tudi samo priprl za seboj, da ne bi vzbudil gospoda Blaža, ki je spal v mali sobi na drugi strani veže. Tudi svoji ženi je bil naročil, naj dela tiho, da ne bode hrupa niti z drvi, niti z burkljami, niti z lonci ali skledami, češ, »naj spé in počivajo dobri gospod Blaž, saj dobrega itak drugega nimajo na svetu, kakor spanje, posebno še v teh hudih časih«. Odzvonil je bil dan, pripravil v cerkvi vse za mašo, odgrnil veliki oltar, pri-nesel je vode in vina — za katero se je moral še z župnikovo kuharico spreti, ker se ga je branila dati —, prilil je večni luči olja, da je močnejše gorela. Tako je posloval naš vrli cerkovnik po cerkvi in nato tudi v zakristiji, kjer je uredil mašno obleko. Polagoma je bilo prišlo tudi precěj ljudij v cerkev, menda ne vsi iz pobožnih ozirov; cerkovnik je stal pod zvonikom pripravljen, da takoj potegne za vrv, ko bi zagledal priha-jajočega duhovnika.

A danes je bilo zopet treba dolgo čakati, dasi je bil gospod Blaž natančen

za mašo. Našega znanca je začela tretji nepotrpežljivost. Šel je v svojo kočo, kjer je nalašč trdneje zapiral duri, močnejše stopal po tleh in glasno govoril z ženo, da bi se vendar vzbudil gospod Blaž. Ker ga je videl sinoči, da je šel že pozno proti cerkvi, nazaj prišedšega pa ni kar nič čutil, sodil je, da se je gospod kasno po noči vrnil v kočo ter zaradi tega sedaj spi. Nekaj časa je tako rogovilil in se nestrpno oziral v vrata, skozi katera bi se moral prikazati gospod Blaž. Ko pa gospoda le ni bilo na dan, ujunači se ponižni cerkovnik, stopi k usodnim vratom, sključi prste ter potrka, se vé, bolj na lahko. Nič odgovora. Potrka drugič krepkeje. Zopet nič! Čudno! Sedaj pa udari z žilavo pestjo po durih, češ, gospod se mora vzbuditi, ako se mu tudi o samih svetih nebesih sanja. Vse tiho. Cerkovnika obide groza: »Morebiti je pa mrtev!« Hoče se prepričati, pri čem je. Vrata niso bila zaklenena, lahko vstopi v sobo. Bila je prazna. Pogleda na posteljo: bila je postлана, torej ni nihče na njej spaval. Torej gospoda ni bilo vso noč doma; a kam je odšel? Kje je sedaj? Ves je vznemirjen. Začne misliti, kje bi vendar mogel biti. Da je šel gospod Blaž v cerkev, to je izvestno, saj je skoro vsak dan hodil tje nekoliko molit in imel zato svoj ključ od stranskih vrat. A tudi iz cerkve je moral priti: notri ga ni bilo zjutraj in cerkev je bila zaprta. Premišljal je cerkovnik v svoji modri glavi, da je šel gospod morebiti daleč h kakemu bolniku, ali da ga je kdo izmed sovražnikov — luterancev — skrivaje umoril in kam zavlekel.

Ker gospoda Blaža le ni bilo od nobene strani in so ljudje že jeli odhajati, nekateri pa popraševali, kaj je, pové jim cerkovnik naravnost in brez

ovinkov, da je gospoda Blaža vzela noč, da ga ni nikjer. Kdo bi mogel popisati, kako so ljudje osupnili ob tej novici! Pa tudi ni bila šala, kar tako nenkrat vse duhovnike izgubiti? Naj se pripeti, da kdo smrtno zboli, kdo ga bode spovedal in obhajal?

Predno je pretekla ura, vedeli so skoro po vsi fari, da gospoda kapelana Blaža ni več. Še pred dvema dnevoma je bilo skoro vse mirno, sedaj pa zmešnjava nad zmešnjavo. Ali bode konec sveta? Slabi duhovniki zatajujejo vero, dobre pa pobijajo. Vedi Bog, kaj bode iz tega!

Včasih še kakšna manjša reč vzburi in zbega duhove, zato se ne smemo čuditi, da so bili katoliški Dobrepoljci vsi preplašeni. Kam bi bil drugi kapelan prešel, to je mislil in ugibal vsakdo, najbolj pa cerkovnik. Toda kolikor si je tudi glavo belil, trdnega ni mogel nič dognati.

Solnce se je nagnilo čez poldan, in še vedno ni po kapelanu ni duha ni sluha. Ljudje prihajajo na Videm popraševat, ali že vedó zanj. Cerkovnik le odkimuje. A nekaj mu je začelo vreti po glavi. Opazil je bil, da se župnik in njegov odpadli kapelan Leonhard večkrat ozirata skozi okno na ljudi in se škodoželjno posmehujeta. »Kaj? onadva vesta! Stavil bi, ne vem kaj, da onadva vesta!« Ta misel se mu zdi pametna in mu ne dá prej mirú, dokler je ne razodene drugim ljudem. Kakor naredi iskra velik ogenj, ako pade na suhljad, tako je vzplamtelo i v ljudeh, zlasti, ker niso tega vsprejeli kot sumnje, ampak kot golo resnico. Že hočejo nad župnika, da bi ga prisilili z grda, naj pové, kje je kapelan Blaž. »Ljudje božji, za mano!« kliče Srednikov Štefan, mož velike postave, poseben prijatelj Blažev. »Kako dolgo se bodeta ta dva norče-

vala z nami? Ali imamo duhovnike za pobijanje? To sta volkova, kriva pre-roka! Jaz pravim, da idimo nad-nja.« Grozen šum nastane po teh besedah; bilo je dosti mož in mladeničev skupaj, tudi ženske so stale ob strani, pričakujoč, kaj neki bode. A cerkovnik je mislil pametneje in mirneje nego drugi. Tudi se je bal zlih nasledkov. Zato začne pregovarjati Štefana, naj odneha. Res se mu posreči, a obljubiti mora, da takoj pové, ko zvé resnico.

Poslovalo se je solnce od Krajine in tiha noč je razgrnila svoja mehka krila nad sela, navadno tako mirna, a sedaj tako razburjena. Kdo bi bil mislil, da bi neodločni in nikakor ne pogumni župnik Luka Vrbec mogel povzročiti tako močno gibanje, da, take viharje med mirnimi Dobropoljci! Povestničar sam je v zadregi, kako bi najbolje slikal te zapletene dogodke in prizore.

Poglejmo pa sedaj za gosp. Blažem, zaradi katerega je bilo toliko zbežanosti in skrbi. Med tem, ko so ljudje ugrabili, kje je, bival je on zvezan v temni kleti župnikovi. Kako je zašel tje? Zakaj je bil zvezan in zaprt? V nedeljo zvečer je bil šel po navadi v cerkev, le nekoliko pozneje nego sicer. Bil je v jako sitnem položaju in prava potreba ga je silila, naj goreče molí. Ker so ga tlačile razne skrbi, ni ga nadlegoval spanec kar nič, in ne da bi se zavedel, ostal je dolgo pred oltarjem. Prav nič ni slišal, da je vstopilo nekaj oseb v cerkev. Vzdrami se še le, ko ga dve pesti za roke trdo primeta, da se še ganiti ne more. Prestrašen zakriči, pa v istem trenutku mu nekdo s kruto silo pahne cunje v usta, da bi se bil skoro zadušil. Potem mu neznanci zvežejo roke ter ga jako tiho pritirajo iz cerkve v župnišče. Nikdo ga ni čul, da bi ga bil rešil. Iz spodnje veže ga tirajo brez odloga

v globoko in skrito klet, kjer sta ga z lučjo pričakovala Luka in Leonhard.

»Ha, ha, papežnik!« zasmije se Luka.

»»Gadji zarod!«« sikne Leonhard.

Blažu odmašé usta. Ko dobi sapo, reče: »Kaj pomeni to? Zakaj ste me napadli in privlekli sèm?«

»»Nič ne razgrajaj, če ne bodeš zopet cunje žvečil!«« reče Leonhard.

»»Kaj pomeni to? Zakaj si tukaj? Takoj ti povemo, da se pomiriš in rad sprejmeš dobro zaslužen kaznen««, reče Luka.

»Kazen? Zakaj? In kdo je moj sodnik? Ali vidva. . . ?«

»»Le polagoma, prijatelj, papežnik! Počitek ti ne bode škodoval po današnjem razgrajanju. Ali poznaš tistega hudobneža in ničvredneža, ki je naščuval danes zjutraj ljudi, da so meni razbili okna ter so se hoteli celó mene lotiti?««

»Jaz ga ne poznam!«

»»Ne poznaš, hudobnež, papežnik, tistega človeka, ki hujska v cerkvi ljudi, naj pobijajo spoznovalce pravega evangelija?«« — »Poznaš li samega sebe, služabnik vragov!« reče Leonhard in mu dá gorko zaušnico, da je otlo odmevalo od začrnelih sten.

»»Odpadniki, nasilniki, lažniki!«« zakriči Blaž, ter teši vidoma hudo svojo razjarjenost zaradi takega ravnanja.

»Lažnik? Ali nisi res hujskal ljudij danes zjutraj v cerkvi, da naj planejo na naju?« vpije Luka.

»»Jaz nikdar. Miril sem jih, to sami veste.««

»Kaj sedaj še taji? Bili so tudi naši, ljudje v cerkvi in ti so nam povedali vse!«

»»Vaši ljudje so lažniki!««

»In ali nisi danes maševal v cerkvi? Ali ne veš, da je maša le iznajdba ljudij? Kdo ti je dal oblast v cerkvi kaj sto-

riti in govoriti? Ali se nisi meni uprl, meni, župniku?»

»»Oblast imava oba od Boga, vi in jaz. Poslal me je patrijarh: njemu me zatožite ali pa naddijakonu. Sedaj me pa izpustite.««

Huda jeza je plamtela v očeh odpadlega župnika, kakor tudi kapelana Pavšalka, kateremu se je zdela ta prilika tako ugodna, da se znese nad svojim tekmečem — tako ga je imenoval —; toda onim peterim pristašem njunim, ki so bili zgrabili Blaža, zdelo se je sramotno, da se vêdeta luteranca tako divje, a ujetnik tako dostojno. Zato ja pomirijo.

»Tu imaš slamo za ležišče, jedi bodeš pa že dobil, da ne bodeš stradal«, reče župnik mirneje.

Po teh besedah pusté vsi gospoda Blaža v temni kleti. Jetnik seveda ni mogel zaspati. Gre do stene in hoče sestiti na tla, da bi naslonil hrbet in glavo na steno. Tla so bila mokra. »Nič ne dene«, reče Blaž, »bolje tukaj trpeti, nego tam. Bodi tebi v slavo, o Bog in v rešenje vseh v zmoto zavêdenih duš!«

Drugi dan dobi nekaj slabih jedil in oni, ki jih je prinesel, razveže mu tudi vezi na oteklih rokah, da je mogel jesti.

(Dalje.)

Na grobéh.

(Povest. — Napisal *Vladiboj*.)

(Konec.)

Tisto jutro torej sva šla s Kazimirjem v hrib na lov; molcé sva stopala počasi v breg. On je bil srečen: a jaz? Mene je pekla njegova sreča. Izkušal sem sicer zatreto čustvo, a le misel na Lucijo bi me bila mogla pripraviti, da ga ugonobim. »Zakaj jaz ne morem biti tako srečen, kot je on?« vprašal sem se. »Ali naj samo njemu sreče solnce sije, in jaz naj tavam v temi? Ne!«

»Torej pojutranjem odpotujeva«, pravi Kazimir med potjo.

»»Kakor bodeš hotel; toda jaz ostanem tukaj!«« odgovorim mu.

»Ti ostaneš tukaj? Ne ideš z menoj v domovino? Zakaj?« vpraša me, še ničesar sluteč.

»»Méniš li, da sem tvoj učenec, in da ti moram na tvoja vprašanja odgo-

varjati««, odgovorim pikro in strmim pred-se.

»Ha, sedaj vé««, vsklikne Kazimir razljučen in me prime za ramo. Dospela sva bila na planjavico vrhu hriba. »Lopov, ti moraš iti z menoj, ti ne smeš ostati tukaj, pomni to!« zakriči in se ustavi.

»»Kdo me sili!? Zakaj bi jaz ne smel ostati tukaj, he?««

»Idi z menoj in pozabi Lucijo, čuješ? Lucijo mi pozabi popolnem!«

»»Ha, Lucijo naj bi pozabil, in ti bi tukaj ostal — gospodar na gradu? Kdo ti daje pravico do nje? Nikdar! Preje raji — poginem!«« kričal sem kakor besen in se tresel po celem životu.

»Ah, tako daleč že«, jezno sikne Kazimir in se zravná; »dobro, ostani — a jaz potujem ž njo.« Obrne se in hoče oditi.

»Stoj!« zagrmmim za njim. »Ti ne pojdeš ž njo od todi!« V hipu imel sem golo sabljo v roki, menda me je bil sam satan obsedel. Drl sem za njim in izkušal mu priti do živega.

»In ti mi bodeš branil, ti, ti?« kriči Kazimir in potegne sabljo ter stopi korak nazaj. Ali jaz ne vedé, kaj delam, za njim. Sprimeva se. Britki sablji krešeta se nekaj trenutkov, čudno zveni njun zvok po gozdu.

»Na, tukaj — sedaj idi z Lucijo, kamor ti drago«, zakričim in mu zasadam sabljo v srce.

Kazimir omahne, prime se z rokama za levo stran ter me milo pogleda. »Tega nisem zaslužil. — Moj Bog! — to je moja smrt!« Hropel je še nekoliko, kri mu je vrela iz prs, in — čez nekaj trenutkov je bil mrtev.

Kakor iz sanj se prebudim. Kako, da je vse tako tiho okoli mene? A — malo poprej sem čul žvenket sabelj. Strah in groza! pred menoj leži Kazimir, bled — krvaveč — in jaz — da, jaz sem njegov — morilec. »Kajn, Kajn«, zvenelo mi je po ušesih, »kaj si storil?« Kakor blazen sem bežal od strašnega kraja, bežal noč in dan, brez mirú, le naprej in naprej. Oh, Demetrij, bridko sem obžaloval svojo strast, ki me je oslepila, da sem postal morilec. Bežal sem dalje in dalje, obleka je že visela v cunjah od mene, a jaz le naprej. Po noči me je strašil blede Kazimirjev obraz, po dnevu sem se bal roke pravice. Bežal sem v Ameriko. Ali usoda me je preganjala, naj sem bil kjerkoli. Iskal sem smrti, da bi končal to nesrečno življenje. Šel sem v temne gozdove, da bi me bile raztrgale divje zveri, ali ogibale so se morilca. In v tem strašnem duševnem stanju sem trpel tudi telesno nepopisno. Toda o tem molčim. Edina želja še, ki sem jo gojil, bila je, da bi

mogel priti nazaj v Evropo in prositi Lucijo odpuščanja. Posreči se mi; res pridem čez morje, na Slovensko — do tukaj. Spodaj v vaški krčmi vprašam, kdo li gospodari sedaj na Selcu. Krčmar imenuje mi neznano ime. Torej Demetrij mrtev, Lucija mrtva, mislim si in ne izprašujem dalje. Žalosten se vrnem na Poljsko — čez dolgih deset let. Tam mi je bilo vse pomrlo, stariši pomrli, bratov in sestrá nisem imel. Sodnik mi izroči imetje po rajnih stariših. Dobro bi se mi bilo lahko godilo, a vendar vesel nisem mogel biti nikdar. Trideset let sem samotaril in se pokoril za svoj greh; tu me zopet prime prisrčna želja, da bi obiskal vsaj grob onega, ki sem ga bil spravil pod zemljo. Nemudoma se napravim na pot in božja previdnost je privéla tudi vas tu sem k grobu, da si izprosim od vas odpuščanja. Izprosil sem je. Sedaj sem miren, in ako Bogu ljubo, rad umrjem. Vam pa, blagi Demetrij, tisočera hvala, da ste se usmilili nesrečnega spokornika.«

Solzan podá Demetriju roko, zagrabi pest ruščevine z groba Lazinskega, ter brzo odide, predno se Demetrij dobro zavé.

Zamišljen zre Demetrij pred-se. Lahno mu položim roko na ramo ter pravim tiho: »Ali sedaj verujete, da je Bog pravičen?«

Zgane se. Ne odgovori mi, a polije ga potok solz in komaj umljivo vzdihne: »Jaz sem mu odpustil, prosim, da bi mu odpustil tudi Bog!«

Drugo jutro dobim od vlade odlok: dobil sem službo učiteljsko na gimnaziji v N. Poslovim se torej od Resnika in njegove družine ter hitim k Demetriju v stolp. Ginen me objame sivček, ko mu povem, da odhajam. »Da, da, odhajal bodem tudi jaz«, pravi, »a ne za vami, za onimi le«, in s prstom pokaže

doli pred grad. »Vém, da ne bode več dolgo, in po meni bode. A vaš dolžnik ostanem še onstran groba; kako strašna bi bila moja smrt, da ni bilo o pravem času vas! Tega nikdar ne pozabim. V znamenje hvaležnosti — vzemite to podobno; veste, da mi je najdražja stvar, kar imam: cenite jo tudi vi!« Ne more dalje govoriti — obraz si zakrije z rokama.

Ločiva se. Ko sem odhajal s Selca — bilo mi je srce težko, sam ne vem zakaj. Nerad sem bil pustil sivčka samega. Kdo bode odslej tešil in tolažil ubogega

moža? Ali kaj hočeš — pred menoj je še življenje, oni je ima že za seboj!

Ko se vozim z grada, moram mimo pokopališča; tu dam ustaviti. Zopet zamišljeno stojim poleg onih grobov. Ozrem se v grad; v stolpu pri oknu ugledam Demetrija, z belo ruto mi mahlja v slovo. Odtržem si vejico temne ciprese ter brzo odidem. Z voza se ozrem še enkrat nazaj proti gradu: starec še vedno stoji poleg okna in gleda za menoj. — Pot se zavije okoli hriba — videl sem ga poslednjikrat.

Tinček iz Bosne.

(Šaljiv obraz. — Spisal A. Sušnik.)

(Konec.)

Nekateri so se smejali, drugi so dostavljali zlobne opazke, kovačica pa je stala med njimi in jim živo razkladala dogodek, opletajoč na vse pretege z rokami, da občinskemu slugi Martinu izbije pipo iz ust. Pipa pade na kamen in se zdrobi pred Martinom na kosce. Martina to razjari: »Kovačica, strupena kopriva!« — vpije ves razljučen — »tako mi plačajte pipo, če ne, bode huda pela!«

»Lej ga no! Tako ti govoriš s starim človekom? Oh, ko bi te slišala tvoja rajna mati, zajokala bi se nad teboj!«

»Kaj še, jokala? Rekla bi marveč: Martin, le oštej jo, saj je to že davno zaslužila. Pipo mi morate plačati, to vam povem.« Ko se prikaže naposled še župan, pomiri oba ter rzsodi, da je dolžna sicer kovačica Martinu plačati pipo, vendar naj ji Martin to odpusti, ker baje kovačica že ne vidi dobro.

»Da ne vidi? Kaj še! Vidi kot ris, in še skozi stene vidi. Da, še to vidi, česar nikjer ni. Toda, da bi se ne reklo, da sem tak pa tak, naj ima to pipo, ako hoče, na vesti. Škoda, da je bila tako lepo okajena.«

»Kaj okajena? Jaz, da sem okajena? O ti nečimernež ti!«, oglasi se kovačica.

»Sedaj vidite, oče župan! Ali je možno govoriti pametno ž njo? Vi, vi — pa zaradi vas ne bodem klel — vi niste okajena, temveč vsa črna, kakor tisti, ki je zapeljal Evo. Ali ste me razumeli? Kar poberite se mi!«

Kovačica hitro pobere kopita zabavljajoč vsem; drugi pa gredó dalje ob potoku, in kakor je to že v navadi, da po ljudskih žlebih teče kalna voda, bila je različna govorica o Tinčetu in Nežki.

Martin pa, ki je svojo jezo zatajeval, zapali si smodko in začne moško zago-

varjati Tinčeta, rekoč: »Tinče je pošten človek, in nihče mi ne sme ugovarjati. Poznam ga kakor svoj žep. Povem vam, kadar bodo nosili sosednji veterani puške in bode umrla stara kovačica, odrezali ji bodo jezik in veterani bodo morali streljati nanj. Stavim stotak, dasi ga nimam, da ga ne bode zadel najspretnejši strelec. Veste-li zakaj? Njen jezik bode migal še po smrti: sedaj ga pa zadeni, če si veteran, saj še vrât doma marsikdo ne najde, ko se vrača iz krčme.«

Tako je hladil Martin svojo jezo in se tolažil vsled razbite pipe.

Nežka je pa bežala jokajoč preko polja domov kot preplašena srna.

»Za Boga! Kaj ti je dekle?« vpraša jo Puckovka.

»»Oh nikar me ne izprašuj! Vkupe mi spravi obleko! Domov bi šla rada.««

»Bodi pametna in povedi mi, kaj se je prigodilo.«

Nežka ji pové z dekliško priprostostjo vse od konca do kraja.

Puckovka se nasmeje: »Da bi ti bil to rekel kdo drugi in ne kovačica, bilo bi to drugače. No, to pa ljudje poznajo, in vedó, da ima namazan jezik. Sicer je pa za-te tudi v tem nekoliko kazni, da nisi kar hitro in naravnost prišla domov. Taka tovaršija je navadno nevarna, ali na to, ali na drugo stran. In če bi sama ne mislila prav nič hudega, a mislil bode svet. Bodi ti to za nauk. Vendar ne zmeni se za sedaj za to; s Tinčetom bodem pa jaz govorila, da izvem, kaj mu je neki na mislih.«

»»Lepo te prosim, jaz ne vém, kaj hočeš z vsem tem — —««

»Nič ne dé, pa jaz vém. Le pusti me! Ti nimaš matere, imaš pa mene, in moja dolžnost je, da skrbim za tvojo bodočnost. Le mirna bodi in poprimi malo Cirilka; jaz pa grem podkurit.«

* * *

Bilo je že po večernem zvonjenju, ko Tinče zopet prikoraka počasi k Puckovim. Hotel je storiti vsemu konec in izpregovoriti s Puckovo ženo na samem pametno besedo: ali bi namreč mogel snubiti Nežko in ali bi ga hotela v tem poslu podpirati Puckovka. Trden namen je imel, naj se ta stvar uredi pošteno, kakor je prav pred Bogom in ljudmi.

Vstopi v izbo. Bilo je že precëj temno. Pri mizi vidi žensko postavo z detetom.

»Dobro«, misli sam pri sebi Tinče, »Puckovka je sama tu, torej pogum!«

Po večernem pozdravu — prične: »Puckovka, morem-li izpregovoriti z vami nekaj?«

Postava pri mizi se skloni k detetu in ne reče ničesar.

»Puckovka, vi me poznate in veste, kdo sem. Lepo gospodarstvo imam, nihče ne vé o meni nič nepoštenega. Kar se je pa prigodilo danes, ni bilo táko, kakor je raztrobila po vasi kovačica. In ker sem že začel govoriti, je najbolje, da pošteno in odkrito snubim Nežko pri vas, ker ste ji vi namestu matere. Ali mi jo hočete dati za nevesto in za ženo?«

Ko izgovori Tinče te besede, vstane ona postava z otrokom od mize in puhne mimo njega v kuhinjo.

»I kaj pa je?« zakliče glasno Puckovka in takoj nato stopi z lučjo v roki pred prestrašenega Tinčeta, ki je spoznal svojo zmoto. A v tem hipu je bil tudi že pripravljen povedati svoj namen.

»No, če je taka, pa še bolje! Povedal sem vaši sestri Nežki, da bi jo rad za ženo in sedaj vprašam vas, ali vam je to všeč? Saj me poznate, kdo sem? Tinček iz Bosne sem in nameravam za trdno oženiti se. Vaša sestra je taka,

kakor ste vi, torej jo vzamem, ako mi jo daste.« To izgovorivši potegne Tinče preko glave z roko, kakor bi se hotel obrisati. Nikdar ni mislil, da je tako težko govoriti o taki zadevi. Še turške trdnjave napadati ni bilo tako težko.

Da bi bili videli Puckovko, kako ji je igralo veselje na obrazu, in da bi jo slišali, kako ji je tekel jezik! Kamor udarjajo tako težke krogle, kakor Tinčkove besede, in tako drobna sipa, kakor Puckove žene gostobesednost, tam se ne more nič ustavljati, in Nežka se tudi ni. Čemu neki?

»Za božjo voljo! To so novice!« zaklical je nekoliko pozneje Pucek, ki je prišedši domov vse dogodke tistega dne zvedel. »Tinček, jaz mislim, da si jo dobro pogodil.«

Koliko govoričenja je bilo, ko gospod župnik takoj prvo nedeljo na to oznani: »V sv. zakon hočeta stopiti...« In ne samo hotela, ampak stopila sta v istini v sv. zakon Tinče in Nežka.

Kovačici je Tinče vse odpustil, Martinu je pa kupil novo, lepo »porcelanko«, in radi tega je odpustil tudi Martin kovačici, katera še sedaj živi in toži, da jo zapuščajo moči, toda navzlic temu se ji še vedno trese jezik, kot lačnemu človeku želodec.

Cirilček ne hodi več Tinčetu po tobak, čemu tudi pošiljati tujo deco, ko ima svojo? Včasih še katero zine o Bosni v krčmi, toda stari Blažón mu več ne pritrjuje. Preselil se je k veliki nebeški armadi.

Za idealom.

(Slika iz naroda. — Spisal *Slavoljub Dobrávec.*)

(Konec.)

Bilo je po zimi okoli božiča. Sneg je pokrival hrib in dol, mraz je rezal okoli ušes in koder je bilo kaj živega, vendar sape ni bilo nikakoršne. Po gozdu mimo Kanjega Dola je stopal Lovre sam. Ko je doma uredil svoj oltarček, da ne bode treba vsaj na en dan nikake poprave — preminjal se je kot v župnijski cerkvi v Črnem Vrhu —, rekel je materi, da gre k botru Medvedu po neke bukve in ga vprašat za svèt. Kolikor je bilo mogoče v takih razmerah, bil je deček še precēj gorko oblečen, a ne motimo se, če trdimo, da ne obleka, niti precēj nagla pot nista tako greli in razžarjali mu lica, nego njegova skrivna misel, njegova goreča želja. Nad njim

vêdri nebesni obok, okoli njega s snegom obložena drevesa, vse to se strinja tako čarobno! Smrečje zelenje se tudi tako lepo zлага s sneženo belobo. Vzhajajoče solnce izpreminja mnogobrojne snežinke v milijarde biserov! vsi se blesté, vsi se tako prijazno liki demanti odsevajo v nešteti bojah. Lovretu se je zdelo vse to tako in še stokrat lepše kot na sveti večer v cerkvi. Njegova povsod ga spremljajoča želja povzročala je tudi tukaj razne stvari v razburjeni domišljiji. V mislih je že postavil oltar v najlepšo goščo, pri oltarju pa stoji — sevêda — on sam v najlepši opravi. S takimi iluzijami je dospel k botru.

Ne ozirajoč se ni na levo ni na desno stepi v gorko sobo. Sprejeli so ga tako,

kot starega znanca in redkega gosta. Lovre je bil v oni dobi, ko mu nisi mogel reči niti otrok niti mladenič. Vsedel se je k peči in poslušal, kaj se pogovarjajo domači; včasih je rekel tudi on vmes katero. Opoldne je prisedel k njim, ker tu nikogar ne sêbijo, bodi domačin ali tujec: vsak mora zajeti. Po kosilu, ko se družina razide, stopi Lovre k botru, že postarnemu sivemu možaku, čegar vnanjost je svedočila, da vé, kaj govori, in vé, kaj dela, ter mu reče, da bi rad »evangeljske bukve«. Mož ne reče ničesar, marveč ustreže njegovi želji; začudil se je bil pa vendar. Ker ne zgane boter nikamor, ojači se deček in pravi:

»Boter, kje se pa učé mladeniči za duhovnike?«

»»V Ljubljani; a čemu bi rad vedel?««

»Tudi jaz bi se šel rad učít za ta stan.« Te besede je teže izgovoril, kakor bi mu bilo stot vzdigniti in nesti tri ure daleč.

»»Ti duhovnik! Mnogo sicer ne vém, kako in kaj, a če bi bilo na tem, prej bodem jaz papež. Lovre,пусти to! Ni dosti, da zna kdo čítati.«« Tako ga je zavrnil blagi starček. Lovretu se zazdí, da mu tla izpodmlevajo pod nogami, vendar ne obupa, rekoč:

»Boter, ali bi se jaz ne mogel tudi učiti? Prav rad bi se.«

»»Kdo bode pa skrbel za te? V mestu se ne živi tako kot pri nas««, odgovori mu možak. Zdaj Lovre ni več vedel, kaj bi rekel, zato tudi Medvedu ni trebalo več odgovarjati. Toda oba sta mislila, da trdita in govorita pravo. O tem ni nikdo več zinil. Deček odide kmalu popoldne proti domu, vidno potr.

Še je ležal sneg po globokejših jarkih in dolinah, in bukve so samo še v vrhovih kazale, da se bliža pomlad. Vesel stopa nekdo z novo palico v roci

in obilno zagozdo ovsenjaka v žepu, praznje oblečen preko Javornika proti Hotederšici. Urnih korakov sopihajoč po Javorniku, stopil je tudi prav na vršiček pogledat, če se tudi danes vidi nekje tam na vzhodu — ljubljanski grad. Ta potnik je naš Lovre. Odpravil se je sam vprašat, ali ga vsprejmó v tisto hišo, kjer se mladeniči učé, da bodo duhovniki. Neprestana želja tira ga takorekoč s silo naprej, deček se ne ozira ni na goro ni v dolino. Do Logateca mu je bila pot znana, tam na mitnici povpraša, kam mu je kreniti, in zopet jo maha dalje, željno čakajoč, da se že vendar konča Logatec, »dolga vas«. Želodec, ne poznavajoč idealov, razven kuhanih in pečenih, jel se mu je že oglašati. Ti glasovi so se le še množili, ko zazvoni v bližnjem stolpu poldne. Pustivši za seboj »dolgi« Logatec, vsede se na kamen ob cesti. V naglici napravi velik križ, položi klobuk na koleno in izvleče dobršen kos kruha. Nekoliko krat se je ozrl, kje je, kakšen je tukaj svet in kako daleč je že z doma in — kruha nisi več videl. Pač bil je, a ni tiščal več Lovreta v žepu. Tešil je že Lovretovih notranjih slabostij opoldansko sitnost. Hitro in jako slastno ga je snedel. Potem jo pa krene naprej proti Vrhniki. Noge so ga že bolele, da je komaj stopal s čevlji na rami, vendar ne omaga. Vedrega lica hiti le naprej, le naprej. Od Vrhnike proti Ljubljani vzame ga na voz neki hlapec, kateremu se je deček smilil. Z nočjo sta bila že v »beli« Ljubljani. Kazalo mu je čakati drugega dne. Voznik mu je pokazal prenočišče. Drugi dan okoli 8. ure je že hodil Lovre po mestnih ulicah ljubljanskih. Vsi ljudje so se mu zdeli nekam čudni, prav nikdo ni bil tak ali vsaj podoben, kakor so ljudje v Kanjem Dolu ali v Črnem Vrh. Zato tudi še ni izmed sto in sto ljudij

srečal primernega človeka, katerega bi si bil upal vprašati, kje je tista hiša, kjer se mladeniči pripravljajo za duhovski stan. Z možkimi je bil kar križ, nobeden se mu ni videl pripraven za njegov posel; zato se loti dela med ženskami. Zdaj sreča staro ženico, ki je šla baš iz cerkve. »Ta-le«, misli si Lovre, »je stara, mora tudi nekaj več vedeti kot oni drobiž.« In res jo vpraša. Ženica mu pokaže nedaleč od tam lepo hišo opomnivši ga, da treba pozvoniti. Lovre grè ves vesel, pozvoni, in kako se začudi, ko se mu odpró vrata kar sama. Kmalu pa priteče vratar, ki ga vpraša, česa želi. Lovre pové, da bi se tudi on rad učil za »gospoda«. Vrtar ga pogleda radovedno od nog do glave in neki čuden smehljaj se mu zavije okoli usten. Seveda, kosmat, okrogel klobuk, bukov, z zelenim suknom obrobjen jopič, baržunast telovnik z rdečim podšivom in svilena ovratnica, kakor tudi lepe nove irhaste hlače in čevlji z vihalo do kolen — vse to so bila znamenja, ki so vratarja takoj osvedočila, da deček ne vé, kaj je »oktava« in kaj je »matura«, ali pa je deček toliko navihan, česar pa ni kazal.

»Taki kot ti ne morejo biti duhovniki«, odvrne po precej dolgem molčanju vratar. Že je hotel Lovre staviti mu nasproti svoj z različnimi razlogi oprti »zakaj ne?« ko ugledata oba sebi nasproti prihajajočega gospoda. Vrtar ga pozdravi z vsó spoštljivostjo: »Dober dan, gospod doktor!« in tudi Lovre se mu prikloni, misleč: »Sedaj te imam! Mari govorim z gospodarjem, ne s teboj, ki že ne kažeš nič prida.« Res, gospod z debelo knjigo v roki vpraša dečka prav prijazno: »Kaj pa vi?« — Lovre je v zadregi, kakor še nikoli. Še nikdo ga ni vikal; vendar se ne pozabi, marveč si misli: Presneta reč, fant, zdaj pa le

govôri; ta vé več kot boter Medvedov in izvestno še več, kot tista-le suha trlica tam le pri vratih. »Duhovnik bi bil rad, prečastiti gospod!« Doktor malo pomolči, potem ga pa zopet vpraša: »»Kje ste pa v šolo hodili?«« — »Nikjer; brati me je naučil krstni boter!« — »»Koliko ste stari?«« — »Sedemnajst let, gospod milostivi.« — »»Od kod?«« — »Iz Kanjega Dola.« — »»Kje je to?«« Zdaj je Lovre zopet v nepriliki, ker drugega ni mogel odvrniti, kakor da je Kanji Dol v Kanjem Dolu; a kaj bi to, gospod vendar še ne vé. — »»Blizu katere druge vasi je to?«« — »Blizu Črnega Vrha«, hiti Lovre vesel. — »»Kaj ste pa delali dosedaj?«« — »Krave sem pasel, gospod.« — Sedaj je prijazni duhovnik že zadosti vedel, zato mu reče: »»Vedite, da niste za to. Vsak, kdor hoče tu sem, mora dovršiti vse latinske šole. Pojdite lepo domov in pridni bodite, radi molite in Bog vas ne bode zapustil. Z Bogom!«« — Rad bi bil Lovre še rekel, kako bi bilo pa potem, če »zdela« vse latinske šole, a gospod je že izginil po dolgem mostovžu. Zato pa zastavi isto vprašanje vratarju, češ: zdaj te pa imam. Toda vratar odpre vrata, in ko je bil deček že zunaj, reče: »Potem pa le pridi!«

Drugo jutro je Lovre zopet stopal proti domu. Žvižgal je veselo, če tudi so ga vsi udje boleli. Nemalo se začudi, ko vidi, da so Tkalčeve krave že na paši. Lisko spozna najprej. Nekako zadovoljno, vendar žalostno jo pogleda, rekši: »Liska, nič več te ne bodem pasel, v šolo pojdem, v tisto latinsko šolo pojdem, takoj pojdem, že jutri.« Krava ga pogleda kot starega znanca. Pride celó k njemu ter ga voha po obleki. Menda se je še nji čudno zdelo, da je njen nekdanji varih tako prazničen. Hlapec je pasel govedo včeraj in danes.

Lovreta ni danes ugledal, sicer bi mu bil povedal, da je gospodar jako hud nanj. Deček gre naravnost k materi v kočo, a ko je ne najde, vedoč, da je pri Tkalčevih, krene tje. Na dvorišču obdeluje gospodar jelovo žrd. Ničesar hudega sluteč, pozdravi ga Lovre. Tkalec pa takoj zarohni: »Potepuh, kod se klatiš?« — »V Ljubljani sem bil«, odvrne deček. »Komu drugemu bodeš to povedal, a meni ne! Klatil si se in oltarčke delal, Bog vé kod. Saj si kakor kak mežnar. Drugega ti ni nič mari, kot podobice in rezljanje. Poberi se, postopač, da te z rezilnikom ne ohladim!« Lovre še stoji, hoteč se opravičiti, a v gospodarju zavre, pograbi oklešččen smrekov podalič ter doseže ž njim dečka krepko čez ramo. Ta hoče zbežati ter se nagloma zaletí med drugo jelovo dračje, izpodtakne se, pade, pa se vendar

kmalu pobere in zavpije, da bi se ga kamen usmilil: »Oh, zdaj pa res ne bodem gospod!« Revež si je trl z roko po levem očesu, da odstrani neljubo stvar, ki mu brani gledati božjo svetlobo, a ni je odstranil več: neka suha veja je padšega dregnila v oko in — oslepel je. Po kriku prihité domačini ter odnesó nezavestnega dečka domov. Huda mrzlica se ga poloti ter mu konča mlado življenje s srčnim mrtvoudom.

Še isti večer ga je spravil duhovnik z Bogom. Navzoči so opazovali, kako se mu je zdravo oko vedno solzilo in oziralo v božjega namestnika. Od mašne obleke in belega ovratnika celó ni mogel umakniti pogleda. Ko je drugi dan umiral, izdihnil je s pogledom v svoj — oltarček. Ljudje so se pa razhajali od njegovega mrtvaškega odra z besedami: »Že ni bila volja božja.«

Adam Mickiewicz.

(Priobčil *Vladiboj*.)

(Konec.)

Leta 1839 se mu nasmehlja ugodnejša sreča. Dasi nikdar ni prikrival svojega do cela katoliškega prepričanja, dobil je vendar na protestantovskem vseučilišču v Lausanni stolico za latinsko slovstvo.

Še na boljše se mu obrne 1840. l. Francoska vlada mu oddá predavanje slovanskih slovstev v francoskem jeziku na novo ustanovljeni stolici v »Collége de France«. Mesto je bilo častno, dvorana je bila natlačena, kadar je govoril Mickiewicz. Toda revež je zgrešil s časom pravo pot: namestu slovstva je začel predavati čuden verski nauk in politiko. Neki Andrzej Towiański, ki je hotel

ustanoviti novo versko ločino, imel je preveč moči do njega. Tudi ni bilo vladi po volji, da se je vedno vnemal za Napoleona. Vsled tega je bil odstavljen. Poslednjikrat je čital 28. maja l. 1844. Ves vnet za svojo nesrečno domovino gre Mickiewicz 1848 l. v Italijo spravljat skupaj poljsko legijo. Delo ni imelo uspeha. Kmalu se vrne v Pariz, kjer se je pripravljala vrnitev Napoleonovcev na prestol. Jel je izdajati list: »Tribune des peuples«, ki je bil čez leto dnij prepovedan. Kakor hitro se vname vojska na Krimu, odloži Mickiewicz malo častno službo bibliotekarja v Arsenalu, ki mu jo je naklonil Napo-

Dolnjelužičanka v praznji obleki.

leon in gre v Carigradu, da bi ondi deloval proti Rusiji za Poljake. Težavna pot, slabo stanje na jutrovem in marsikatera druga žalostna izkušnja pospešijo mu smrt. Umre dné 28. novembra leta 1855 v Carigradu. Kot pesnika ga označuje Scherr nekako tako-le: ¹⁾

»Mickiewicz je brez dvoma največji pesnik, kar so jih imeli dosedaj ne samo Poljaki, ampak sploh Slovani. Njegova stvarna prednost je, da je spojil na nepresegljiv način romantiko z narodnostjo. On je romantik, — ob enem pa moderni pesnik. Nanj so vplivali razven stare slovanske narodne poezije Shakespeare, Schiller in Byron, sosebnost zadnji. Ni pa zato slep posnemovalec njegov. Zakaj ne?

Byron — skeptik — ni mogel najti, kako se ujema in kako se dá spraviti v soglasje vzor in pa življenje, a Mickiewicz je dobil odgovor na to vprašanje v krščanstvu, da, v katoličanstvu ²⁾, in bil je Poljak od temena do pete, bil je narodnjak; »Ojezizna!« (domovina), to je struna, ki vedno doni v Mickiewiczevih poezijah. Domovino svojo notranje in zunanje zopet povzdigniti — to je misel, ki deluje neprenehoma v njem, katero bi rad vdahnil vsem svojim rojakom.« — A sedaj si oglejmo ob kratkem njegova posamezna dela!

V Vilni je izdal naš pesnik l. 1822 prvo zbirko (dva zvezka) svojih balad in romanc. V isto dobo spada tudi prvi in četrti del nedokončane tetralogije (iz štirih delov obstoječega dramatičnega dela) »Dziady« — mrtvaški praznik. V četrtem delu je popisal svoje

¹⁾ Scherr, »Allgem. Gesch. der Liter.« 1887, str. 413.

²⁾ V nekem pismu piše: »Našemu prizadevanju je potreba dati versko-nravni značaj, različen od liberalizma Francozov. Na katolicizmu trzeba grunt položiti.« (Na katoličanstvu je treba postaviti podlago).« Uredn.

srčne bolečine, ko si ni mogel pridobiti že prej omenjene Marije Wereszczakove. Sad njegovega potovanja po polotoku Krimu so »Krimski soneti«, ki so vzbudili občno priznanje celó med Rusi. Popolnejše delo nego »Dziady« je njegovo epično delo »Konrad Wallenrod«, ki je izšlo l. 1828 in je med Poljaki kot nekaka narodna pesem. Popisuje boje Litvancev z nemškimi vitezi. Podobno snov ima tudi »Grażyna«.

Najboljše njegovo delo, najboljše delo vseh poljskih pesnikov, da, biser slovanskega slovstva sploh je »Pan Tadeusz czyli ostatni zajazd na Litwie« (1834), o katerem trde objektivni kritiki, da, ako se sme staviti Homerju kako delo na stran, gre to častno mesto gotovo Mickiewiczevemu »Pan Tadeusz«-u.

Tvarina je povzeta iz poljske zgodovine 1812. leta, v katerem so Poljaki upali, da jim bode Napoleon podaril nekdanjo svobodo. Vozel se pléte in razplete v tem, da hoče izvršiti Gervazy zares »Zajazd« (zajezd, ker zajezdi ali udere siloma v tujo last) proti Soplizi, a ubranijo mu ruski vojaki, katere pa zopet zapodé poljski in francoski vojaki. — Sad njegovega predavanja na »Collége de France« so bili štirje zvezki dela: »Literatura Słowianska wykładana v kolegium francuzkiem przez Adama Mickiewicza.«

Iz Mickiewiczevega zasebnega življenja se je vedelo do najnovejšega časa malo ali nič. Imeli smo sicer pisma njegova, katera je marljivo nabiral njegov sin Władysław, potem »Listy z podrózy« pesnikovega prijatelja, nedavno v Varšavi umrlega pesnika Odynieca. Z mnogim trdom je zbral vse podrobnosti skupaj Dr. P. Hehmielowski. ¹⁾

Najlepši spomenik pa je postavil slavnemu pesniku njegov lastni sin, in to

¹⁾ Jagić, Beiträge zur slav. Liter.-Gesch.

je knjiga: »Ladislas Mickiewicz: Adam Mickiewicz, sa vie et son oeuvre.« Paris, 1888, str. 379. Zbiral je že več let vse, kar je bilo nekaj le količkaj z očetom v zvezi, pisma in poročila iz družbinskega in prijateljskega kroga. Glavni in večji del knjige obsega potovanje njegovo v Carigrad in smrt leta 1855. Pisatelj je iskal pri vseh, ki so bili z Mickiewiczem znani, podatkov. Iz teh je razvidno, kako močno je bil Mickiewicz že v življenju čislán in priljubljen. Najlepše tako spričevalo mu je dal knez P. Vjazemsky, ki pravi, da zaznamuje prijateljstvo z Mickiewiczem kot najsrečnejši del svojega življenja.¹⁾ Ako še omenjam, da je izšlo v novejšem času mnogo jako cenih izdaj njegovih del, (Pan Tadeusz se dobi v lepi obliki za deset krajcarjev²⁾ ménim, da je vsakemu jasno, kako so razširjena njegova dela.

¹⁾ Jagić »Beiträge.«

²⁾ N. pr. v zbirki »Wydawnictwa Macierzy Polskiej« (we Lwowie, w administracji M. P. w gmachu sejmowym, tudzież w Zarządzie Tow. Pedag. ul. Pańska nr. 11) stane knjiga v osmerki lepo tiskana na dobrem papirju, str. 296 res — deset krajcarjev. Nič enakega mi ni znane v drugih narodih. Uredn.

In prav je to, da so razširjena, vredna so, da jih čitajo. Blagi pokojnik izraža v njih najlepša čustva človeškega srca, kakor ljubezen do Boga, do naroda, do človeštva. Tudi o njegovem pobožnem srcu pričajo njegova dela. Tako je bil zares Poljak ter izražal značaj poljskega naroda: ljubezen do katoliške vere in do svojega naroda. Tudi Mickiewiczu je bila sreča zvesta še le po smrti. In kar velja našemu pesniku, velja sedaj tudi Mickiewiczu:

Ena se tebi je želja spolnila,
V zemlji domači da truplo leži.

Tam na Wawelu torej počiva ta ljubljenec bratskega nam naroda v rakvi iz belega mramorja častochovskega, pred oltarjem, okrašenim z lepo podobo Materice Božje Ostrobramske¹⁾, katero pesnik sam tako ginljivo kliče v začetku svojega glavnega dela:

Panno święta, co Jasnój bronisz Częstochowy
I w Ostrój świecisz Bramie! Ty, co gród zamkowy
Nowogródzki, ochraniasz z jego wiernym ludem!
Jak mnie dziecko do zdrowia powróciłaś cudem —
(Gdy od płaczącej matki, pod Twoją opiekę
Ofiarowany, martwą podniosłem powiekę,
I zaraz mogłem pieszo, do Twych świątyń progu
Iść, za wrócone życie podziękować Bogu) —
Tak nas powrócisz cudem na Ojczyzny łono! . . .

Pan Tadeusz I. v. 5—13.

¹⁾ »Obzor«, 1890, str. 248.

Na tuji zemlji.

Megle, megle, misli temne,
Vé, otožnosti peroti,
Kaj vršíte, kaj vršíte
Zopet po spomina poti

Tu sedim na tuji zemlji,
Z vrhi mirt večer igra se,
Na-te mislim, domovina,
Tiho pevam tvoje glase.

Majhna si, o domovina,
Nepoznano je imé ti,
Čul imena nisem tebi
Oj nikjer, nikjer po sveti!

Bela mesta, solnčne kraje
Željno gledalo okó je:
Lepa zemlja, lepa zemlja!
Meni v srcu pa hudó je.

Trudne so mi mlade noge,
A še trudneje srcé je,
Megle, megle, misli temne,
Z bridko žalostjo težé je —

Slavin.

Črtice o rokovnjačih.

(Spisal' Josip Benkovič.)

(Konec.)

Črni Jurij — Jurij Bobek — se je porodil na Vrhpolju v neveljski fari poleg Kamnika okoli leta 1790. Že jako mlad je zabredel med rokovnjače. Bil je silno premeten tiho-tapec. S svojima rojakoma Tomažem Rakom in Matejem Pircem je nosil tobak s Hrvatskega. Nekdaj so peljali razven tobaka cel voz nakradenega mesa čez mejo. Stražniki so jih zasledili. Jurij, ki ni imel pripravnega orožja pri rokah, pograbil je z voza debelo svinjsko pleče in udrihal tako močno, da je dva pobil na tla, druge pa prepodil. Tatovi so sicer srečno odnesli pête, toda nekdo jih je spoznal in ovadil. Kmalu potem so prišli lovci na njih domove: Mateja so prijeli prvega, Jurij pa je še o pravem času opazil bližnjo nevarnost in pobegnil v hosto. Tomažev dom je bil v bližnji vasi; tudi on je hotel uteči, a prepozno je bilo. Zaletel se je iz veže po hribu navzdol v neko rž. Lovci so stekli za njim in ga ustrelili. Veliko žito ga je namreč oviralo, da ni mogel naprej. Pirec je prestal zaslužen kaznen, povrnil se na svoj dom in dal rokovnjačem slovo. Bil je pošten in marljiv zidar ter je kmalu potem umrl nagle smrti dne 15. avgusta 1835.

Črni Jurij ali »Jurka« je izginil nekoliko časa iz kamniške okolice. Vrnivši se, privzel si je kot posebnega prijatelja in pomočnika nekega Matjóna s Šenturške Gore. Ž njim je izvršil veliko groznih, nečloveških zločinov, deloma še hujših, kakor je bil oni s komendskim pastirjem. Dolgo časa so ja lovili brez uspeha. Imela sta na vseh krajih skrivne

dupline in tajne prijatelje, h katerim sta pribegala v nevarnosti.

Nekdaj so zajeli lovci Črnega Jurija v neki krčmi v vasi Črni, ki leži pod sv. Primožem nad Kamnikom. Sedel je v kotu za mizo, ko prestopijo preganjanci hišni prag. Ugledavši jih plane Jurka kvišku, potegne izza pasa velik nož in se jim postavi v bran. Kolikor stopinj gré on naprej, toliko se pomaknejo sovražniki nazaj, in kolikorkrat stopi Jurka nazaj, tolikokrat rinejo oni za njim. Tako se prerivajo dolgo časa drug drugega molčé sem in tje. Nenadoma pa lopov zaceptá in zakriči, zavihti nož in se zaleti k vratom; med uhomom pa spusti nož na tla, da glasno zazvenči. Dočim se možaki plaho ogledujejo, koga je ranil, smukne ropar skozi majhno odprtino v jámljico pod hišo, in gospodinja ga hipoma zakrije. Ko se lovci zavedó, da nihče ni ranjen in da jih je le oplašil, ni po lopovu ni duha ni sluha. Planejo v podstrešje, a premetujoč slamo in seno, zaslišijo porogljiv Jurijev klic visoko gori na hribu. Ušel je namreč iz kleti skozi ozko okno. Dolgo časa so ga gonili s hriba v hrib, ali bolje, Jurij jih je vodil po rokovnjaški navadi na najbolj strme klance. Osramočeni so se vrnili domov.

Najpreje so dobili Matjóna in ga obesili. Kmalu potem je dosegla pravica tudi Jurija. Bil je obsojen na vislice, pomiloščen je sedel pod ključem enoindvajset let.

Vrnivši se iz ječe ni našel več rokovnjaške družbe. Živel so še nekateri bivši njegovi prijatelji, toda večinoma

v najhujšem medsebojnem sovraštvu. Črni Jurij se je nastanil v svoji rojstveni vasi in mirno preživel večer svojega življenja. Bil je gozdni čuvaj nekaterim posestnikom in poleg tega je prosjačil. Dasi je imel tako žalne spomine za seboj, vendar ga nisi videl nikdar otožnega. Nikoli mu ni nedostajalo dovtipov, s katerimi se je hotel ljudem prikupiti: vkljub temu pa se ga je vse plaho izogibalo, ker so bila obče znana njegova nekdanja grozodejstva. Ako mu je kdo poredno vzbudil spomine na one nesrečne dni, ni mu to mračilo vedrega duha. Sedeč pri gorki peči je razkladal včasih na dolgo in široko svojega življenja kriva pota popolnoma hladnokrvno. Le spomin na en uboj mu je prepodil vselej dobrovoljnost.

Kot gozdni čuvaj je rad pripovedoval drvarjem svoje rokovnjaške zgodbe. Mnogo takih spominov pa si je tudi »vzel izpod pazduhe.« Med drugim je pravil, da je imel pri sebi na vseh potih čudežno palico. Ko so nekdanj lovci zajeli njega in tovariše, stopili so lopovi v krog, on pa je vsadil v sredo palico, in hipoma so se vsi izpremenili v trnjeve grm.

O svojem zaporu v Gradiški je goščeval: »Bilo nas je več pod zemljo zaprtih. Ležali smo na železnih mrežah, pod katerimi je tekla voda. Luč je prodirala v temnico le skozi odprtino v stropu; skozi to so nam spuščali tudi hrano. Radi slabe in pičle hrane so vsi kmalu pomrli, le jaz in moj drug sva ostala. Pa tudi ta je šel kmalu za tovariši. Jetničarji niso vedeli, da sem le sam še ostal živ; zato so dajali vedno hrane za več mōž. Prav to me je otelo gotove smrti. Samemu pa mi je bilo silno dolgočasno. Jel sem čarati, da bi prišel vrag in me izvodil na svetlobo. Toda nekaj zmešan sem bil, da nisem

vsega prav govoril. Zato nisem prejel tega, česar sem želel, pač pa nekaj drugega, česar se tudi nisem branil, dobil sem — veliko, črno, čopasto kokoš! Uvidel sem, da bi je ne mogel rediti, zato sem jej zavil vrat in jo surovo pojedel. Prav dobro mi je teknila!«

Vnanja postava Črnega Jurija je bila nekako strahotna. Bil je majhne, tršaste rasti, začrnelega in koščenega obraza. Temnovišnjevi, široki plašč (nekdanja rokovnjaška noša) mu je segal malone do pēt, in širokokrajni, nizki klobuk je imel vedno globoko na čelu potisnen. V podporo mu je bila debela gorjača.

Umril je 1869. l. in sedaj leži na neveljskem pokopališču.

VIII.

Omenili smo že, da je glavno zaveščišče gorenjskih rokovnjačev v »Udnem Borštu«; razven tega so imeli tudi na drugih krajih svoja tajna zbirališča, n. pr. v Bidršici in v Sidolah. Bidršica je širno, nizko zarasteno gričevje pri Komendi, Sidole pa se nazivlje dolg jarek, ki sega od Vodice do Voglja.

Naj sledé imena nekaterih gozdnih pohajačev! V uradnem zapisniku iz 1844. leta so zapisani ti-le rokovnjači: T. in Janez Logar, oba z mnogimi otroki, Neža, Jera in Marija Logar (»ta družina je najstarejša in najslavnejša med rokovnjači«). Dalje: Mihael in L. Hrastar, Matija Hafner, Nikolaj Sedlar, Janez Zajec, Egidij Naglič, Janez Sop, Primož Oražem, Peter Dornik, Janez Ocepek, Anton Kocijan in Aleksij Hočevnar. Razven teh so sloveli: Gregor Sedlar — »Mali Grog«, Jurij Hrastar, Luka Bobek, Janez Vrbanovec, Kocabán idr.

V kamniški bližnji okolici so bili zlasti poznati: Anton Klobučar »Klávvara«, Anton Nograšek »Kušmiha«, Josip Mihevec »Némengar«, Tomaž in Janez

Pristopnik, Josip Čuden, Josip Kušar, Matej Capuder, France »Čegrtav«, Jernej »Krofenáž«, Boštijan Koch »Gofelštehar« itd. Važno ulogo je igral med rokovnjači starček »Slepi Matjon«, pravi orjak med sovrstniki, ki je kot kamniški mestni berač poročal tovarišem vse tehtnejše novice. Opravljen je bil v črno, talarju podobno haljo, čez ramena mu je visel star, višnjev plašč, okoli vratú je nosil debelo vrvico, znak pokore, na hrbtu pa širok romarski klobuk. V roki je držal velik molek z debelimi jagodami, katere pa je le takrat prav marljivo prebiral, kadar je slutil, da mu gre kdo nasproti. Orožje mu je bila debela gorjača, s katero je preganjal nagajive otroke.

Na Gorenjskem je rogovilil (okoli 1850. leta) zlasti Blaž Dolinar. Porotne obravnave zoper njega so trajale tri dni (22. do 24. maja 1851. l.) in pričalo je 30 oseb. Bil je obsojen k smrti, a pozneje pomiloščen. Na Štajarskem okrog Ljutomera je vznemirjal ljudi Gregor Prenk iz Doba, znan z imenom »Kranjski Tone«. Bil je obsojen na 15 let v težko ječo.

O rokovnjaških hudodelstvih in o porotnih obravnavaх zoper nje so poročale včasih »Novice«¹⁾.

15. junija 1851. l. so stali pred celjskim porotnim sodiščem trije mladi roparji Pavlović, Gerbić in Crnković s Hrvatskega, delavci na železnici pri Zidanem Mostu in »tovariši velike roparske družali, obstoječe iz 20—25 takih tolovajev, ki Štajarsko in Kranjsko že več časa strahujejo in ropajo.« Sest so jih zaprli, a trije so kmalu ušli. Obdolženi so bili treh ropov. V majniku 1849. l. so napadli hišnega posestnika blizu Litije; kmalu potem, 12. julija, je prišlo

¹⁾ N. pr. l. 1851 str. 59, 99, 105, 133, 222, 50; l. 1852 str. 36 itd.

k nekemu kmetu v Št. Juriju pod Kumom deset rokovnjačev, ki so strašno mučili vso družino in hišo oropali; 19. julija se jih je priteplo 15 k nekemu kovaču v Laških Toplicah, kjer so izvršili enak zločin. 20. februarja 1851. l. zvečer je napadlo šest tolovajev mlinarjevo hišo v Lazah pri Litiji. Sedemdesetletnega gospodarja so grozno stepli in živega žgali. Krik soprogin je privabil sosede in odgnal lopove. Dne 1. marca 1851. l. je prišlo sedem do osem grdo našemljenih rokovnjačev v kmečko hišo v Rakovici pod Sv. Joštom. Vso družino so povezali in zmetali v kot, hlapca omamili, šestdesetletnega gospodarja pa silovito sem in tje vlačili, pretepali in slednjič ubili.

15. januarja 1852. l. — baš v onem času, ko je bilo razpršeno rokovnjaško gnezdo v Solčavi — izvršilo je šest roparjev grozno hudodelstvo v Kapelah, na štajarsko-hrvatski meji. Pridrli so v hišo, pobili deklo, ki jim je odprla vrata, in gospodinjo so hoteli potisniti v peč. Ljudje so pritekli na pomoč in prepodili lopove. A ti so se oglasili v bližnji hiši pri neki šivilji. Dve prijateljici, ki sta se ravno tukaj mudili, zvezali so v veži, od šivilje pa so zahtevali denarja. Ko se je preplašena žena izgovarjala, da nima ničesar, presekal ji je lopov glavo. Potem so se zakadili še v neko vinsko klet in odnesli nekaj vina.

Silovitejše in drznejše kakor rokovnjači so bile čestokrat rokovnjačke. Prava žena Črnega Jurija je bila Urša »Čangriža«, v primeri z drugimi še najbolj poštena, ako smemo tu sploh o poštenosti govoriti. Zato ni bila vredna, da bi imela »častni naslov: papežinja«. Na to mesto se je vrnila neka Jera, z Bleda doma, največja divjakinja, ki se je prekrstila v »Nono«. Pri vseh tatvinah je bila voditeljica. Pri nekem cerkvenem

shodu na Limbarski gori so rokovnjači pod njenim vodstvom ob poti prosjačili. Da bi vzbudili več sočutja, spraskali so si noge do krvi. Mnogi romarji so jim dajali mesto denarja raznih jestvin, a prosjaki so vse proč pometali. Ljudje, to opazivši, zagnali so se srdito na nje, a lopovi so hipoma izginili. V prijateljski hiši v Krašnji so zapili potem ves denar.

Nona si je nakopičila ogromno imetje. V Celje je naredila štiri velike tatinske izlete. V poznejših letih se je hvalila, češ, da se je vračala prvič imovita kakor dekan, drugič kakor župnik, tretjič kakor kapelan in četrtič kakor cerkovnik. Nekdaj pa ji je vendar izpodletelo; pred sodiščem je ponosno pripovedovala o svojih drznih tatvinah. Vrnivši se iz ječe je stanovala s svojo hčerjo Miciko v svoji koči »pri Ljubiču«. 4. decembra 1853. l. je bil sv. Barbare dan semenj v Kamniku; na večer so se zbrali nekateri Srakarji in Durgelci v njeni hiši. Razne stranke so se popolnoma sprle in steple. Nekdo pa se je zmaščeval nad ošabno voditeljico in zapalil streho; kmalu je bila vsa hiša v plamenu. Otel ni nihče ničesar, ker Nona je zbežala vsa razjarjena, možaki pa so še vse na ogenj metali, česar ogenj ni dosegel. Zazrši požar so ljudje klicali: »Tatje goré! Tatje goré!« in od veselja ploskali z rokami. Nona sama je pozneje pravila, da ji je uničil požar zlatnine in srebrnine vredne nad 800 goldinarjev. Nona ni več pozidala svoje hiše. Danes se vidi pri vhodu v gozd Pijálšnik med Zgornjim Perovim in Novim Trgom le še sled, kjer je stala. V teh razvalinah je pokopana poslednja moč rokovnjaštva.

Nona se je preselila v Novi Trg, predmestje kamniško. Izmed mnogih nekdanjih tovarišic sta jej razven hčere ostali le dve zvesti: Lenka »Bider-

banka« iz Višnjegore in Jozefa »Oklašta« iz Kamnika. V Nonini sobi je bila pod tlakom velika votlina, kamor se je zatekala Biderbanka pred zalezovanjem žandarjev; izvršila je namreč hud zločin. Slednjič jo je vendar zalotila pravica. Oklašta je živila s šivanjem sebe in Nono, toda za Biderbanko se je tudi ta poslovila od voditeljice. Hči Micika pa je šla že preje na Hrvaško, kjer je umrla leta 1886. Zapuščena od vsega sveta se je preselila Nona v drugo hišo, a kmalu potem je umrla l. 1857.

Apolonijo Tof (»Kozára«, rodom Korošica), ki je dolgo časa ropala na Koroškem cerkve in župnije, zaprli so dné 25. avgusta 1850. leta. V kamniški okolici so se nekaj časa klatile rokovnjaške babe, s časoma pa je druga za drugo izginila. Nekateri so potaknili v ječe, mnogo pa jih je šlo na Hrvaško, n. pr. Neža »Matjónka«, Neža »Ranga« in druge.

Tako se je razbila naši domovini v veliko srečo ona strahovita roparska druhal, ki je kakor nadležna môra nad dvesto let tlačila slovensko zemljo.¹⁾ Koliko poslopij je upepelila njih zlobna roka in koliko prebivalcev oropala in umorila, sodi vsakdo sam! Mnoge družine so bile prisiljene zaradi njih vzeti v roke — beraško palico. Celim vasém in srenjam so bili včasih nezmagljiva ovira v napredku. Kolika nadloga so bili rokovnjači poštenim ljudem, in kako je vse trepetalo pred njimi, more si le oni dovolj misliti, ki sliši to žalno povest

¹⁾ Costa (Reiseerinnerungen a. Krain. Laibach, 1848, S. 248, 249) méni celó, da so imeli rokovnjači svoje prednike v 13. stoletju. V prvi polovici 13. stoletja je namreč divjala roparska druhal v gozdih med Loko in Sorico. Ko je l. 1283 brižinski škof Erik privabil nemške nasejence v deželo, zatrl je nekoliko to zalego.

iz ust človeka, katerega je kdaj samega tepla ta šiba. In prav v ta namen, da moremo pravičneje ceniti nekdanje »dobre« čase in ž njimi primerjati sedanje »hude«, naj pomore ta spis.

Dostavek. G. F. Gerkman, učitelj na vadicnici v Ljubljani, je poslal uredništvu gledé na 247. str. šte. 8. ta-le popravek: »Dimež se je ponesrečil v opekarni v Terzinu in je bil pokopan od tedanjega mengiškega kapelana g. Ignacija Tavčarja.«

Ivan Mažuranić, pesnik in ban hrvatski.

(Napisal J. D.)

Komu izmed olikanih Slovencev ni znana prekrasna pesem: »Smrt Smail-age Cengijića«? Kdo je ni čital z največjim navdušenjem za bratski, zatirani narod? Privrela je iz srca pesniku, šla je do srca narodu. S to epopejo je dobil narod hrvatski najlepše književno delo, s katerim se ne more meriti nobeno drugo v slovstvu hrvatskem, pesem, katero občuduje ne le ves slovanski svet, temveč tudi razumništvo drugih narodov. In pesnika te vzvišene, veličastne pesmi je izgubil naš bratski narod. Umrl je Ivan Mažuranić dné 4. avgusta t. l. v Zagrebu. Nepopisna žalost se je vlegla na domovino hrvatsko: najženijalnejšega, največjega sina ni več. Kaj so izgubili Hrvatje z Mažuranićem, to nam pripoveduje prelepa pesem, katero je zložil »veličajnoj sjeni najumnijega Ilira Ivana Mažuranića« slavni Jovan Hranilović v »Viencu« br. 33:

Ti nam klonu, sjajna stožerina¹⁾
Književnoga našeg preporoda,
Kô da puče zemlji osovina²⁾
Maknuv sunce sa nebeskog svoda.

Medj ilirstva izbrane junake
Kralj po duhu mirno stupa eto.

¹⁾ stožer == tečaj.

²⁾ osovina == osa.

S njime leže posred crnog groba
Ponajveći od svih velikana
Književnoga novijega doba,
Najumnija glava ovjenčana.

Ivan Mažuranić je bil sin skalnatega Primorja, kjer so doma krepki in nadarjeni ljudje. Rodovina njegova je priprosta in prebiva že od davnih časov v Primorju. Porojen 1813. l., kazal je Mažuranić že v zgodnji mladosti iskreno, neomahljivo ljubezen in zvestobo do svojega naroda. Odgojeval in učil se je v letih, ko je hotel madjarski duh odtujiti Hrvatom najboljše sinove. Naš pesnik se je namreč že v gimnaziji na Reki tako odlikoval v madjarščini, da je že kot učenec 6. razreda skladal madjarske pesmi, katerim so se čudili vsi učitelji njegovi. Zlasti nevarno je bilo zanj občevanje z madjarskimi dijaki v Subotiču (Steinamanger), kamor ga je bil poslal brat Anton, da bi se učil modroslovja. Madjari so hitro spoznali nenavadno nadarjenost mladega Primorca ter so ga izvolili za predsednika svojemu madjarskemu društvu. Toda vse njih prizadevanje, vsa njih hvala ni omamila značajnega mladeniča. Prišlo je 1835. l. in ž njim nova dôba hrvatski domovini. Ljudevit Gaj je začel buditi rojake svoje; kar je bilo plemenitih src, vse se je zbi-

ralo okrog njega. Tudi Mažuranić se ni izneveril, marveč se je pridružil krogu vrlih rodoljubov z vsem ognjem svojega mladeniškega navdušenja. Takoj druga številka Gajeve »Danice« 1835. l. je prinesla odo iz Mažuranićevega peresa, »Primorac Danici«, katera priča, kako vnet je bil pesnik za veliko idejo narodnega preporoda. V resnici, toliko veselega gibanja in življenja v slovstvu ni bilo kmalu na Hrvatskem! Kar je Ilir Pavao Štoos izrekel z besedami:

Što su otcı gvoždjem¹⁾ bili
Nek su perom sad sinovi,

to isto misel izraža tudi Mažuranić v prvi odi svoji, kličoč »Danici«:

Uči, krvave, koje ukosiše
Djedovi mačem, vience, dostojni tih
Otaca siñi, Iliričke
Vile milim da zamiene darom.

Znamenit je ta prvenec Mažuranićeve muze zlasti v dveh ozirih: kaže nam, kako široko obzorje je imel mladi pesnik, kako je hrepenela plemenita duša njegova po sreči narodovi; kaže pa ob enem tudi, kako se je pesnik do tistega časa izobraževal. Oblika, slog, vse je umerjeno po klasiških vzorih: pesnik se je učil do tedaj le iz starih klasikov. To obliko je ohranil tudi še v drugih pesmih, katere je priobčil v »Danici« l. 1835. Tu se izvrši v pesniku samem silno znamenita prememba, ki je odločila Mažuranićevo bodočnost. Izvestno, da je pesnik ostal pri svojih klasiških vzorih, ne bi bil nikdar postal pesnik »Čengijić-age«. Tu ga pa še o pravem času opozori Gaj na neizmerne zaklade narodne poezije. Priobčevati je namreč začel v »Danici« pesmi iz Vukove zbirke: Car Lazar i carica Milica, Kosovka djevojka, Predrag i Nenad, in sicer že v drugi polovici 1835. l. in pozneje še 1836. l. Tako se je Mažuranić seznanil

¹⁾ železom.

z narodnim pesništvom srbskim. To je bila pa tudi iskra, ki je zanetila v pesnikovi duši mogočen ogenj, iz katerega se je pozneje prikazal nepopisno lepi umotvor: »Čengijić-aga«. Prva posledica te premembe je bila, da je pesnik popustil tuje merilo in se poprijel narodnega deseterca. Že 17. šte. »Danice« 1836. l. je prinesla pesem Mažuranićevo »Nenadović Rado«, ki ima na sebi že vse znake narodne pesmi. Tako hitro, tako globoko proučiti narodno poezijo, to je mogel le — veleum. Od tedaj se je pesnik vedno bolj izpopolnjeval, vedno bolj širil obzorje svoje. Čudovito lepo se kaže njegov jekleni značaj v pesmi, katero je zložil »Danici« in podpisal: Ilir iz Primorja Horvatskog. Nedo-stajalo namreč tudi takrat ni ljudij, ki so hoteli udušiti narodno gibanje, ki so pesnika črnili in mu nasprotovali, kakor poje isti Jovan Hranilović:

Jest, bilo je maljušnih duhova,
Što su htjeli potamniti mu slavu,
Podrezat mu krila sokolova,
Mudru trnjem ovjenčati glavu.

Mažuranić je odgovoril take vrste ljudem v omenjeni pesmi krepko in moško:

Višnjih je duša mrziti predsude,
Mrzit potmastog puka ogovore,
I k cilju stalnomu smierajuće
Pute tihom sljedovati sviestjom.

Pesnik je pa tudi tako delal: krepko je korakal po svoji poti do namena. Goreče je ljubil ožjo domovino ilirsko: čez vse dragi so mu bili junaki, opevani v narodnih pesmih, kakor: Ljudevit, kraljevič Marko, Miloš Obilić, car Lazar, katere je tudi slavil v krasni pesmi: »Viekovi Ilirije« v 1. šte. »Danice« l. 1838. Ta je bila tudi prva večja epska pesem njegova. Ozira se v njej v nesrečno zgodovino ljubljene domovine, katero so prej omenjeni junaki branili pred raznimi sovražniki, Huni, Tatari, Turki in Franki. Toda pravi pesnik ni

le pripovedovalec, on je tudi nekak prerok. Kakor je naš Prešern zapisal krilate besede:

Vremena bodo Kranjcem se zjasnile,
Jim milši zvezde, kakor zdaj sijale —

tako prerokuje tudi Mažuranić narodu lepšo bodočnost v »Viekovih Ilirije« :

Nočna sjena opet se uklanja,
Jur iztiču zraci od danice
I za njome pomoljava lice
Mjesec sjajni i tmine razganja,
Tmine vašom krvju opojene
I neslogom davnjom zadojene.

Sad gle onoga starinu junaka.
Kom sunčana viek ne sieva zraka.
Kako prije pokraj puta staja
Sav u suzah prigudjujuć Marka
I ubogog proseć sebi darka,
Kak sad veseo davori bez vaja¹⁾
Kak radostno davor gusle cvile,
I oko njih poskakuju vile.

Pa ne samo ožjo svojo domovino je ljubil Mažuranić, z isto ljubeznijo je gorel tudi za celo širno slovanstvo. In le s takim obzorjem, le vsled tako živega zanimanja za velike ideje narodnega

¹⁾ Žalovanje.

življenja slovanskega je mogel postati Mažuranić Hrvatom to, kar jim je, namreč izpopolnitelj Gundulićevega »Osmana«. Zgodaj že je bil spoznal nekatera dela dubrovniške književnosti. Še bolj pa se kaže, kako je vplivala ta književnost, zlasti pesnik Gundulić, na našega pesnika od 1837. l., ko je Gaj pričel priobčevati v »Danici« odlomke iz Gundulića. Nekatero posebnost Gundulićeve privzel je tudi naš pesnik popolnoma, kakor n. pr. kopičenje sinonimov, katerih se še v »Čengijić-agić« mnogo nahaja.

Dolgo je morala Hrvatska čakati moža, ki bi jej mogel dopolniti nedostatno epsko pesem »Osmana«. Gundulić namreč, kakor mislijo učenjaki, ni mogel več dovršiti celega eposa, ker ga je prehitela smrt. Lotil se je bil tega težavnega posla Peter Sorkočević ter dopolnil 14. in 15. spev, vendar pa speva nista ugajala. Sorkočević ni imel dovolj pesniškega daru, in nedostajalo mu je znanja zgodovinskega. Gunduliću kos je bil le Ivan Mažuranić, da, on ga je celó prekosal. (Konec.)

Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in v pismu.

(Piše *France S. Lekše.*)

(Dalje.)

36. „*Naseliti, naseljevati, naseljen*“. Te besede so domače in ne samo slovenske, marveč slovanske, navadne soseb južnim Slovanom za »bevölkern, bevölkert.« Janežič-Bartel ima na prvem mestu (str. 94): »obljuditi, obljuden«. Da so *uljuden, priljuden, od-ljuden* navadne v govorici priprostega Slovenca, to vemo, ne vemo pa, kje »obljuditi, obljuden«. »Obljuditi, obljuden« je pri nas Slovencih pač nem-

čizna, kakor je pri Srbih: »napučen (bevölkert, puk-Volk)«. Pa tudi ne potrebujemo rečenih besedij novega kova. Saj imamo domače: *naseliti, naseljevati, naseljen*. »Odkar je zavladala fraza: »Znanje je moč po vsem naseljenem svetu . . .¹⁾« Zato pa si ni treba nikomur razbijati glave, je-li »obljujevati« (obljuditi bevölkern) ali »obljudovati« pravo,

¹⁾ Jos. Stritar Zbr. spisi VI. 437.

nobeno ni dobro slovensko. Zatorej ji treba odpraviti iz knjig in časnikov, kakor »ljud-a«, za kar imamo *ljudstvo*, »Ljudъ«, populus je v staroslovenščini; sedaj rabimo: *ljudstvo*, *ljudje*, *ljudski*, kar prav za prav pomeni: fremd, den Leuten, nicht mir, gehörig.¹⁾ Tako govori naš narod. Zoper »obljuditi, obljudovati« pričajo i naši bratje. Srbi in Hrvati imajo: »naseljen, naseon, naselan«; Rusi: »žiteljami naseliti, zaseliti, bevölkern«; Hrvati: »U to doba (568—582) dakle biše današnje iztočno Alpske zemlje: Austrija . . . naseljene slovanskimi plemeni . . .²⁾« — Enako prebijemo lahko brez »predéla«, za katero besedo imamo domačinko:

37. „**Kraj, -a, okolica**“. Nedavno sem čital: »Ta predél njegov zove se ‚Bella vista‘.³⁾« Beseda »predél« v omenjenem pomenu se je zavrgla v slovenski jezik najbrže iz srbsko-hrvatskega jezika. Ta jo je pa sprejel iz starosl. ali cerkvenoslovenščine, za kar nam priča izgovor in pisava v srbskem jeziku. Naše ljudstvo ne pozna rečene besede v tem pomenu. Pozna jo pa staroslovenski jezik, v katerem se glasi: *prědělъ* in pomeni *órcъ* finis⁴⁾, regio. V našem jeziku ne pomeni »predél« ničesar od tega. Miklosich piše: »dělü 1.: asl. dělъ theil, děliti theilen, nsl. děl děliti, prědel, prědal.⁵⁾« Zadnjo besedo izgovarja pri nas ljudstvo »predaw« in pomeni kakor »predel«: Abtheilung, Fach⁶⁾; Ladlein im Kasten, Stand im Stalle, Scheidewand.⁷⁾ Potemtakem govorimo, kakor naš kmet govori: »Temu kraju se pravi« ali »ta kraj, ta okolica se zove . . .«; »ta kraj je lep«, in pustimo v miru »predél« v pomenu: Gegend, Umgebung.

38. „**Reč, posel, stvar, opravek, opravilo**“ die Angelegenheit, affaire. Jako razširjena spaka po knjigah, časnikih in v govoru omikancev je beseda »zadeva« v pomenu nem. Angelegen-

heit. Nobeden naš list se je ne izogiba, povsodi zadevaš ob njo. Toda »zadeva« v pomenu: Angelegenheit je še nova. Gutsmannov besednjak je ne pozna. Za »Angelegenheit« ima (str. 13): »naleshezhnost, nadleshnost, perferkerbnost, perferkerblivost, opravilnost«. »Zádeva, zádjeva« pomeni: impedimentum, das Hindernis, kakor v srbsčini¹⁾, tudi v slovenščini. Glagol »zadevati« pomeni med drugim tudi: impedire, hindern. In ker »zadeti« treffen, »zadevati« betreffen pomeni, skovali so pri nas, ne poznavajoč duha slovenskega jezika, na podstavi nem. govornice: »was das betrifft« besedo »zadeva« ter ji dali neokretno značilo: »die Angelegenheit«²⁾. To pa zadeva ob duha ne samo slovenskega, temveč sploh slovanskega jezika. Že to, da naše ljudstvo ne pozna razven iz časopisov in knjig besede »zadeva« in je tudi ne rabi, je živ dokaz, da ni beseda domačega kroja. Naš kmet, kateri rad povprašuje za svet, ne reče nikdar: »Rad bi govovil z vami ali ž njimi o ti zadevi, o neki zadevi«, marveč: rad bi govoril ž njimi, z vami o ti, o neki reči; moral je iti v mesto, ali k I. I. zavoljo neke reči« itd. Govorimo vendar po domače slovenski! Ne: »vsekakor je pa vera kot spoznanje predmet in zadeva razuma«, marveč — predmet in stvar razuma«. Ne: »gorečnik v verskih zadevah«, marveč — v verskih rečeh ali stvaréh. Ne: »v občinskih zadevah« nego »v občinskih stvaréh ali rečeh«. Ne: »v zadevah svojega poklica«, ampak »v poslih, po opravih, opravkih svojega poklica«. Ne pišite na zavitke: »službene zadeve«, temveč »uradne reči«! Ne: »kupčijske, obrtne zadeve«, ampak — »kupčijske, obrtne reči, stvari, kupčijska opravila«. Ne: »ministerstvo, minister zunanjih, notranjih zadev«, ampak ali: »ministerstvo v poslih zunanjega, notranjega področja«, ali: »minister v zunanjih, notranjih poslih«, ali pa »minister zunanjih, notranjih poslov.« Poslednje imajo tudi Srbje in Hrvatje, n. pr. »minister vnanjskih po-

1) Cfr. Miklosich Etym. Wrb. 172.

2) Vienac 1890 br. 27 i 32.

3) Ljublj. Zvon 1890, str. 418.

4) Miklosich, Lex. l. sl. vet. dialecti str. 136.

5) Miklosich, Etym. Wrb. str. 46.

6) Janežič-Bartel Wrb. str. 164, 204.

7) Gutsmann str. 537.

1) Vuk Št. Karadžić b. str. 171, 172.

2) Cfr. Fr. Levstik. Nauk slov. žup. str. 203.

sala«. Zato mislim bi dobro bilo, da mi pustimo »minister . . . zadev« ter pišemo in govorimo po enem ali drugem omenjenem načinu. Zakaj beseda »posel« (izgovori pósew) je domača, znana in pomeni pri nas, kakor pri Srbih in Hrvatih »posao, poso«, med drugim tudi Angelegenheit, affaire, negotium. S kratka, mislimo slovenski, in bomo tudi govorili in pisali. Le pogledjmo Levstikovo knjigo: »Nauk slov. županom«, v kateri piše le: »občinske reči, stvari, občinski posel, opravke« itd. Postavim: »to oblastvo je druga sodnja stopinja . . . v občinskih stvareh.« »Blagajniške posle naj župan opravlja sam.« Taka pisava je domača, res slovenska.

Se nekoliko vzgledov, v katerih bi današnji Slovenci gotovo rekli »zadeva«, predniki naši pa so drugo besedo za to govorili. Tako piše Dalm. »Ti némafš Vbosiga sagovarjati v' njegovi rézhi. Ti némafš tvojega Vbosiga Praudo preobèrniti v' njegovi rézhi«. II. Mojz. 23. »Tu nej dobru kar ti delafš: Ti se prevezh trudifš, inu ta folk tudi, kateri je per tebi. Sakaj ta rezh je tebi famimu pretefhka« 18 ibd. »Jeft imam tebi o Krajl eno rézh fkriunu povédati«. Judic. 3. Japelj: »Ti ne delafš prav . . . le to opravilo je zhes tvojo mózh.« II. Mojz. 18.

(Dalje.)

Schopenhauer.

(Slika iz novejše modroslovne in kulturne zgodovine. Spisal **dr. Fr. L.**)

(Dalje.)

Spomladi 1814. leta gre Schopenhauer v Draždane, ki so se mu bile že poprej priljubile, in začne misliti, kako bi izvršil veliko modroslovno delo, s katerim bi se povzdignil do prvega filozofa 19. stoletja. In res! Kmalu spravi svoje misli in nazore v nekak sestav, modroslovni nauki se mu začno snuti in v štirih letih je bilo delo dovršeno. Podlaga za to delo je bil pač najbolj Kant, a kaj ugodna sta bila Schopenhauerju tudi Francoza Helvetius in Cabanis, materijalista v pravem pomenu, iz katerih ni mogel povzeti niti mrvice čisto zdravega mišljenja. Pa tudi »poetični pesimizem« Chateaubriandov in Byronov je imel mnogo moči na njegovo mišljenje in tako je zavil odločno v pogubni tok pesimizma. Pristaviti moram še, da se je že v Vojmiru pečal z indijsko staro zgodovino in vero — z buddhizmom, kar je pač tudi pripomoglo, da se je na to stran razvilo njegovo modroslovje.

Spoznali bomo pozneje, kakšen je bil sad, ki se je razvil iz tega cvetja, iz tega učenja. Mimogredé omenjam

tudi, da se je to učenje čudno vjemalo z njegovim življenjem. Bolj in bolj se je zavil naš filozof v zaničevanje sveta in ljudij, katere je imenoval s častnim naslovom »bipedes« — dvonožce; čim dalje bolj je spoznal dolžnost, vse čutne nagone zatirati in moriti, a ob enem se je udajal sam že tu v Draždanah, kakor pozneje, jako nečastnim pregreham in se valjal v blatu človeške slabosti. Njegov življenjepisec imenuje tako počenjanje »pravice mladosti« in to nam kaže dovolj, kakšni nravni nazori prevevajo omikance in modroslovce Schopenhauerjeve vrste. Prav isti življenjepisec trdi, da se ne smemo izpodtikati nad tem nasprotjem med življenjem in naukom Schopenhauerjevim. Saj je bil misijonar resnice za človeški rod. »Kdor ne zna ločiti nauka in življenja, spoznavanja in delovanja, utegne biti dober človek, pravi kristijan, a filozof ni, in naj pusti naše filozofe v miru.« Kakšni, res grozni nazori! Gorjé narodu, v katerem bi se ugnezdili!

Modroslovno delo, katero je pisal v Draždanah, imenoval je: »Die Welt als

Wille und Vorstellung«. Pisal je z vnemo in gorečnostjo, kar ni sicer navadno pri modroslovcih, in to mu je pridobilo pozneje mnogo priznanja in mnogo čitateljev. S tem pa ne pravim, da je v delu vse jasno in dosledno. Še v pozni svoji dōbi je bil vesel svojega dela in trdil, da se more kaj takega pisati le v mladosti. Kar občudoval je samega sebe, da je mogel kaj takega pisati. V avgustu 1818. leta je bilo delo dovršeno; založil je je F. A. Brockhaus.¹⁾ Iz prva ni imelo delo nikakega uspeha; največ izvodov so prodali kot ničvreden papir.

Še predno se je dotiskalo njegovo »veliko delo«, odpotuje Schopenhauer omenjenega leta v Italijo. V Rimu je ostal štiri mesece in občeval tukaj, kakor tudi v Neapolju, mnogo z mladimi Angleži. »Kot oživljajoče središče večjega ali manjšega kroga se je kmalu udeleževal tudi vseh nerodnostij njegovih.«²⁾ Hotel se je družiti tudi z umetniki. A ti so se ga izogibali in ga izgnali izmed sebe. Eden izmed navzočih Nemcev, Carl Witte, pripoveduje tako-le: »Nekega dne je poudarjal Schopenhauer v ‚Caffé Greco‘, kako ugodno je v stari umetnosti to, da ponuja krog olympskih bogov umetniku telesne izraze za različne posebnosti (individuvalnosti). Eden izmed navzočih umetnikov, zdi se mi, kipar Eberhard, opomni: V to imamo dvanajstero aposteljnov! A lahko si mislite, kako so se zgrozili vsi nad odgovorom Schopenhauerjevim: Idite vendar vi in vaših dvanajst jeruzalemskih filistrov!« J. Fr. Böhmer piše kaj zanimivo in zadovoljno o tedanjem življenju v Rimu. O Schopenhauerju pa pravi: »Samo ‚filozof‘ Arthur Schopenhauer, pozneje glasoviti ‚posebnež‘ iz Franko-

broda‘, delal je s svojimi mefistofelskimi dovtipi nekoliko časa skazo med tovariši. Ko pa je enkrat trdil, da je nemški narod med vsemi najneumnejši, da je pa vendar dobil veljavo med drugimi, ker nima nikake vere, tedaj se je vzbudil pravi vihar med nami in več glasov je zahtevalo: Vrzimo ven zanikarneža (den Kerl)! Odslej se je ogibal ‚filozof‘ omenjene kavarne.«¹⁾ Tudi pred Francozi in Angleži se je bahal, da ga je sram, ker je Nmec in ker je njegov narod tako neumen. — Schopenhauer se je s tem najbolje označil samega sebe. Kdor se sramuje svojega naroda, tisti ni vreden, da bi pripadal njemu. Kako bi mi Slovenci sodili o slovenskem pisatelju, ki bi tako govoril o svojem narodu? Neki Francoz je nejevoljen nad takim govorjenjem odvrnil: »Ako bi po nesreči tako mislil o svojem narodu, ne bi govoril o tem nikomur.« A Schopenhauer se je ponašal s takim mišljenjem!

Da se ni oziral Schopenhauer na nič drugega nego na samega sebe, kadar mu je bilo kaj na poti, to je pokazal 1819. leta, ko je propala ona trgovska hiša, kjer je bila naložila mati vse imetje. Takoj je hitel domov in delal brezobzirno, kolikor je mogel, da si ohrani svoj delež. Sam si je še dovolj pomagal, a mati in sestra sta izgubili skoro vse imetje.

A našega filozofa je jelo resneje skrbeti, kaj bode, ako mu kak neugoden slučaj pobere njegovo dedščino. Zato je mislil, kako bi si tudi kaj prislužil. Najbolj ga je vleklo, da bi dobil profesorsko stolico za modroslovje na kakem nemškem vseučilišču. Izbral si je Berlin. Prošnjo, katero je poslal na modroslovno fakulteto, da bi ga profesorji sprejeli, sklepa tako-le: »Boga pa dobrega in neskončnega prosim, da bi Vas bodoče leto in mnoga leta potem ohranil zdrave in brez škode in vas obsul z vsemi dobrotami.«²⁾ Tako piše bogotajec, kadar se mu zdi prikladno!

(Dalje.)

¹⁾ Janssen, Zeit- und Lebensbilder, I. 310.

²⁾ Deum vero optimum maximum ut in hunc, qui iam instat et in multis deinceps annos salvos incolumesque vos servet bonisque omnibus vos velit cumulare.

¹⁾ Gwinner piše, da je izšlo v novembru 1818. l., iz drugih virov povzemamo, da je izšlo 1819. l., ali da ima delo vsaj to letnico. Pri rokah imam 3. izd. iz 1859. leta. Zanimivo je, kako se je vèdel Schopenhauer do Brockhauusa. Bal se je, da ne bode dobil plačila za rokopis ali honorara. Zato mu je pisal prav surova pisma. Brockhausu, ki je bil pošten, dèlo je hudo táko sumničenje. Rekel je: »Pri tem človeku se moram premagovati: to je pravi pes, privezan na verigo.«

²⁾ Gwinner, str. 53.

Čutno predstavljanje pa mišljenje in zakoni mišljenja.

(Modroslovna razprava. Piše dr. Ivan Svetina.)

(Dalje.)

Človeško mišljenje se začinja z izobraževanjem pojmov iz čutnih zaznav in predstav. Nadčutnih idej se zavedamo nekoliko pozneje, ko se je duh že bolj razvil. Zato so prvi pojmi, katere otrok izобрази v svoji duši, skupine samo takih znakov, ki so bili poprej predmet čutnemu zaznavanju. Še le pozneje se mnogi pojmi izpopolnijo s tem, da se v take skupine privzamejo tudi nadčutni znaki, ki so sami zase ideje, ker jih le um spoznava, čutilo jih pa ne more zaznavati. Tako n. pr. je spoznavanje vzroka, razločevanje med substancijo in akcidenzijami ali bistvom in lastnostmi kakega predmeta, že idealno umsko delovanje. Čutilo zaznava pojav, um pa išče vzroka pojavu. Čutilo opaza lastnosti kakega predmeta, um pa spoznava nevidnega nositelja teh lastnostij: substancijo. Ideja substancije je potem kot bistven znak v vseh onih pojmi, ki ne zaznamujejo samih oblik, kakor n. pr. pojem »paralelogram«, ampak resnične, realne predmete, kakor n. pr. pojem »žival«. Ravno zaradi tega, ker imajo mnogi pojmi med svojimi znaki tudi nadčutne ideje, katerih nam čutno zaznavanje ne podaje neposredno, ampak jih spoznava le um, zdí se nekaterim modroslovcem neprikladna ona razlaga pojma, ki smo jo spredaj navedli, da je namreč pojem skupina bistvenih znakov kakega predmeta v naši zavesti, odločena od ne-bistvenih znakov. Napačna in mnogim pojmom neprikladna bi bila ta razlaga seveda tedaj, ako bi jo umevali tako, da je vsak pojem le skupina onih znakov, ki smo jih čutno zaznavali na raznih predmetih iste vrste. Tako n. pr. bi bil pojem »žival« res jako nepopoln, ako bi v njem združevali le vse one lastnosti, katere smo z vidom opazali pri vseh živalih, kar smo jih dosedaj videli. Drugače pa je, ako bistvenim ali skupnim znakom prištevamo ter v pojmu združujemo sploh vse ono, kar

smo na vseh predmetih ene vrste na kateri koli način spoznavali, bodi si s čutili, bodisi z umom. Potem nam prej omenjeni pojem »žival« ne zaznamuje samo nekaj čutnih znakov ali vidnih lastnostij, ampak resnično živo bitje, kateremu pridevamo vse te lastnosti.

Nadaljne oblike, v katerih se vsako mišljenje vrši, so s o d b e (Urtheile) in sklepi (Schlüsse).

S o d i t i v logičnem smislu se pravi, določevati, v kakem razmerju so posamezni pojmi ali ideje med seboj ali do zunanjih predmetov. Ako n. pr. mislim in izgovorim sodbo: »Človek ima prosto voljo«, določil sem razmerje med dvema pojmom. Pojem »prosta volja« sem združil s pojmom »človek«. To združitev imam potem za veljavno, resnično obstoječo, in v istem trenutku, ko se te veljavnosti zavem in se o njej na kakoršen koli način prepričam, izvrši se v moji duši sodba ali razsodba. Ako pa n. pr. ogledujem z ljubljanskega grada kako cerkev v Ljubljani, potem pa pravim: »To ni frančiškanska cerkev«, izrekel sem tudi sodbo, v kateri sem določil razmerje med zunanjim predmetom, ki sem ga takrat zaznaval, in pa pojmom, oziroma predstavo frančiškanske cerkve. V tej sodbi sem v svoji zavesti ločil drugo od drugega; določil sem, da ni oboje eno in isto. Ali če rečem: »Bog je (ali biva)«, določil sem razmerje med idejo »Bog« in bitjem, katero ta ideja zaznamuje. Izrazil sem svoje prepričanje, da je ta ideja resnična, ali da biva v resnici ono bitje, katerega ideja je v duši.

Logični sklepi so le sestave iz več sodeb. Kadar sklepamo, tedaj iz ene ali več sodeb izvajamo novo sodbo. N. pr. »Frančiškanska cerkev v Ljubljani ima dva stolpa; cerkev, ki jo sedaj vidim, nima dveh stolpov; torej to ni frančiškanska cerkev.«

Pojmi, sodbe in sklepi so prvine človeškega mišljenja. Vse nadaljno miš-

ljenje je potem le sestavljanje sodeb in sklepov v večje skupine. Posebno važno za temeljito spoznavanje resnice je dokazovanje, ki ni drugega, nego izvajanje resničnosti kake sodbe iz priznane resničnosti drugih sodeb s pomočjo pravih sklepov. Pravila, po katerih se to izvajanje godi, in različne oblike sodeb, sklepov in dokazov navaja ter obširno opisuje logika.

Najprvotnejša pravila vsemu mišljenju pa so takozvani zakoni mišljenja. Po teh zakonih se mora misleči človek vedno ravnati, ako hoče spoznati resnico, t. j., ako hoče, da se njegovo mišljenje vjema z dejanskimi razmerami, da njegove misli ne bodo le golo domišljevanje in prazne sanje, ampak pravi odmev zunanjega sveta v njegovi duši, v njegovi zavesti. Na te zakone se tudi opirajo vsa daljna pravila o sojenju in

sklepanju; ta pravila niso nič drugega nego posledice iz zakonov mišljenja. Iz tega se razvidi važnost teh zakonov. Pa sedaj, ko smo nekoliko natančneje spoznali, kaj je mišljenje, bomo tudi prav lahko umevali zakone mišljenja.

Rekli smo, da je mišljenje svobodno in razumno duševno delovanje. To delovanje smo opisali natančneje rekoč, da je prvič izobraževanje pojmov iz čutnih predstav in zavedanje nad čutnih idej; drugič primerjanje pojmov in idej med seboj in z zaznavami ter zaznavanimi predmeti, njihovo združevanje in razdruževanje v zavesti: to so logične sodbe; tretjič sklepanje in dokazovanje, ali izvajanje novih sodeb in spoznavanje novih resnic ali zmot ter priznavanje in sprejemanje prvih, razdiranje in zametovanje drugih. (Dalje.)

SLOVSTVO.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

(Piše dr. F. L.)

»**Don Kišot iz la Manhe**«, vitez otožnega lica. Slovenski mladini prosto priredil Fr. Nedeljko. V Ljubljani, 1890. Založil Mat. Gerber. — Tiskala »Národna Tiskarna«. 8°. Str. 80. Cena 20 kr. Z barvano sliko na platnicah. — Znani Cervantesov roman je tu na kratko prirejen za mladino, kakor imajo kratke Kišotove zgodbe tudi v drugih slovstvih. Upamo, da bode marsikdo čital slovensko knjižico z veseljem; samo skrčena pisava mu bode delala nekoliko težave. Naš pisatelj je namreč ob kratkem hotel mnogo povedati. Jezik ni brez hib, pa je še dokaj poveljen in ima marsikatero dobro besedo.

»**Vežbovnik**« (Exercier-Reglement) za carske in kraljeve peš-čete. Poslovenil in založil Andrej Komel pl. Sočebran, c. in kr. major v p. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohora v Celovcu, 1890. 12°. Str. 63. Cena 20 kr. — Oznanili smo letos že dve knjižici gospoda pisatelja: »Organizacija vojstva« (str. 92) in »Službovnik« (str. 126). »Vežbovnik« dopolnjuje lepo zbirko

knjižic za vojaštvo, ki so pa zanimive za vsakega omikanca, za jezikoslovca posebej zaradi izrazov. Dobiva se v knjigarnah in pri gospodu pisatelju v Gradcu (Grazbachgasse, 40).

DRUGA SLOVSTVA.

»**Archiv für die slavische Philologie**«, herausgegeben von V. Jagić XII. zvezek. (Dalje.) — Najiminitnejša v celi ti knjigi je za nas Slovence V. Oblaka razprava »Slovenica« (499—525.) Ta nadpis obsega vse slovenske novejšje objave, tičoče se soseb jezikoslovja. O »Šumanovi slovnici« piše gosp. Oblak pohvalno. Zakaj napisana je na podlagi staroslovenske ali cerkveno-slovenske slovnice. Ne piše več o treh sklanjaj, kakor Janežičeva. Soseb hvali gospod Oblak, da je podal g. Šuman nekoliko pravil, kako naj naglašamo, in posebej, da je sprejel akcentuacijo naših najboljših učenjakov: o. S. Škrabca in prof. M. Valjavca. Temu bi še pridejal samo, da je — mislim — že čas, da se poprimemo enakega naglašanja in izgovarjanja. Šumanovo slovnico pa graja Oblak zato, ker se ozira go spod pisatelj premalo na razna narečja. Tudi o

obeh Sketovih slovnica beremo pohvalno oceno (str. 501), kakor tudi o dr. Jožefa Pajka knjigi (str. 505) »Črtice iz duševnega žitka štajerskih Slovencev.« Omenjajoč »Dom in Svet« izreka se gosp. Oblak pohvalno o spisu »Recimo katero o našem pravorečju!« (str. 505). »Književna zgodovina slov. Štajerja Iv. Macuna« je pridno izdelana; vtihotapila se je sem ter tam kakšna hiba. Kar je trdil rajni Macun o brižinskih spomenikih, bode se javaljne dalo dokazati, namreč, da so podobni po jeziku kranjskemu dijalektu. — Prav pridno nadaljuje gosp. Marn svoje delo. Tu in tam je v »Jezičniku« kaj izostalo — Th. Elze, »Die slovenischen protestantischen Gesangsbücher des XVI. Jahrh.« Pastor Elze se havi soseb z zgodovino protestantovstva na Slovenskem. In s tem nas je seznanil v rečeni razpravi z mnogimi dozdej še nepoznanimi viri o protestantovstvu med Slovenci. To razpravo, kakor tudi »Primus Truber und die Reformation in Krain« v »Real-Encyclopädie für protest. Theologie und Kirche« bode pisec naše slovstvene zgodovine lahko porabil in iz njiju pobral, kar je dobrega zrna. — »A. Fekonja, Davorin Trstenjak, slovenski pisatelj.« Knjižica opisuje življenje in delovanje Trstenjakovo.

Gosp. Oblak pravi o njej poleg drugega: »seine Verdienste um die slov. Literatur, insbesondere die wissenschaftlichen, nicht ins rechte Licht gestellt und genügend gewürdigt werden . . . wie auch die Aufzählung (und nichtkritische Würdigung) der Arbeiten und Abhandlungen Trstenjak's . . . nicht vollständig ist (str. 509). Pohvalivši Sketovo Slovensko berilo, piše gospod Oblak na str. 509, 510 o Trstenjaku: »Mögen auch viele von seinen Ansichten nicht haltbar sein und mag sich auch seine Meinung, dass die Slaven die ältesten Bewohner Pannoniens, Noricum und Venetiens waren, als unrichtig herausstellen, das bleibende Verdienst muss ihm anerkannt werden, dass er mit rastlosem Eifer durch viele Jahre diese Frage studirt und ein grosses Material zusammengetragen hat . . . Es wäre nur zu wünschen, dass diese Arbeiten zur Kenntniss anderer Forscher gelangen . . .« itd. Jako pohvalno omenja Oblak tudi dela: Orož-novo: »das Bistum Lavant« etc. in: »Zgodovina farā Ljubljanske škofije«, izd. A. Koblar, samo da poslednjo imenuje nekritično.¹⁾ (Dalje.)

¹⁾ Mislimo pa, da se je tu gosp. Oblak pre naglil. Kdor vé, kako so se ta dela pisala in popravljala, ta ne more tako soditi. Uredn.

Raznoterosti.

Naše slike.

Ivan Mažuranič, pesnik in ban hrvatski. (Str. 257.) Ker podajemo v listu kratek življenjepisa pesnikov ter pregled njegovih del in zaslug, ni nam treba tukaj ničesar posebej izpregovoriti. Uredništvo je hvaležno onim prijateljem našega lista, ki so pripomogli, da je dobil odlični hrvatski pesnik spomenik i v našem listu.

Dolnelužičanka v praznični obleki. (Str. 273.) Ne vem, je-li treba razkladati čitatelju, kje so Lužice in Lužičani? Morebiti mu je bolj znano ponemčeno ime »Lausitz«? Zavednega Slovana, spominjajočega se tega bratovskega naroda, prešine žalost. Ali se bodo mogli ustavljati Lužičani — ali kakor se sami imenujejo, Srbi — silnemu navalu Prusov, ki so hudi in močni sovražniki njih narodnosti? Ker hodemo objavili poseben spis o Lužicah in podali čitateljem kmalu še dve sliki, ozirajoči se na to slovansko pleme, bodi za danes to dovolj.

Nova beseda.

V tej številki našega lista so naleteli čitatelji na novoskovano besedo **župnišče**, ki pomenja — »farovž«. Kdo se že ni izpodtikal nad

to nemško spako v našem jeziku! Besednjaki nasvetujejo razne izraze za-njo; Cigale-Wolf: *duhovnišnica*, a ta je preveč nedoločna in okorna; Janežič-Bartel: *župnijska hiša*, *župljansko poslopje*, a mislim, da niti prva, niti druga ne bode dobila veljave. Sam sem v tem listu rabil nekaterikrat: *župniška hiša*, ki je izvedena od »župnik«, a tudi ta je neokretna, Zakaj bi ne rabili kratke in pravilne: *župnišče*? Kolikor se jaz zavedam duha narodovega jezika, posebej slovotvorja, trdim, da je beseda za »Pfarrhaus« in »Pfarrhof« primerna in prava. To kažejo analogije, v katerih je končnica *išče* — pridejana imenom ali lastnim, ali takim, ki zaznamujejo sicer lastnika ali prebivalca. Pri nas n. pr. pravijo: *kmetišče* — Bauerngut, Bauernhof, *Krekovišče* — last Krekova, *Kalarše* (t. j. *Kalarišče*) — posestvo Kalarjevo; *Ozbičevišče* — posestvo Ozbičevo; rekli bi tudi *Tomincovše* (t. j. *Tomincevišče*) — posestvo Tomincevo. Obče znana je menda beseda: *mlinarišče* (kar izrekajo: malnarše) — mlinarjevo posestvo, poslopje; obče je tudi sprejeta skovanka: *učiteljšče*. Rad bi, da bi drugi izrekli svoje boljše mnenje, ali se pa poprijeli nasvetovane besede. Oglasil sem se le zaradi potrebe.

Cena: Za celo leto 2 gld.; za pol leta 1 gld. Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču.

Izdajatelj, lastnik in urednik **dr. France Lampe**. Tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani.

da bi se z gnojnimi vilami izkidala iz slovstva. Zakaj veljakov slovstvenih glas je samo ta, da »ni nobenega pesmottvora med vsemi izdelki človeškega duha, ki bi bil po znameniti vsebini, po duhovitosti, po veličastni, sveti resnobi celega načrta in popolne izvršitve, ki bi bil v nedosegljivi lepoti kos Dantejevemu velikemu eposu«. (Huber, Jahrbuch der Dante-Ges. II. 41.) In ni treba še z drugimi izreki dokazovati, da je Dante res velikan med pesniki.

In tak pesnik — kaj je po svojem prepričanju? Kakšno je njegovo obzorje? Morebiti razširjeno čez tesne meje krščanstva, — tako, da odseva v njem vse tedanje arabsko modroslovje, ali omiko Mavrov v Španiji, ali skrivnostni nauk judovski? — Obzorje Dantejevo je čisto krščansko; in ne samo takó, kakor je Miltonovo in Klopstockovo obzorje krščansko, ampak je prav katoliško; Dantejevo obzorje je obzorje katol. cerkve. »Katoliški nauk je središče, iz katerega izhajajo žarki ter se usipljejo nad trojno kraljestvo: pekel, vice in nebesa, katera obseza njegov velikanski duh in opisuje njegova navdihnena pesem.« — Tako nam odgovarja Dante s svojim velikim delom na vprašanje, more-li biti obzorje velikega pesnika čisto krščansko, katoliško.

Pa s tem še nismo dokazali vsega, kar nameravamo. Da je katoliško obzorje res ugodno pesniku, to moremo razvideti, ako pokažemo, kako je podpiral, kako je poučeval in navduševal katoliški nauk Danteja, da je izvršil tak umotvor. Ni težko tega pokazati. Prav ob kratkem rečemo, da je Dante spravil nauk katoliških velikih cerkvenih očetov, zlasti sv. Tomaža Akvinskega v dovršeno pesniško obliko. Cerkevni očetje so namreč obdelovali v spisih ali posamezne nauke katoliške vere, ali pa celo vrsto nauk

skupaj. Dasi je nauk katoliški neizpremenljiv, vendar se dá vedno jasneje in trdneje dokazovati in razlagati. Tako so tudi cerkveni očetje napredovali in v začetku petega veka je sv. Avguštín z velikanskim svojim duhom znanstveno obdelal skoro vse cerkvene nauke. Pa tudi ta ni spravil vseh nauk v vednostni, popolni in pregledni red ali sestav. To je storil v 13. veku sv. Tomaž iz grofovske laške rodbine akvinske. On je povzel nauke svojih prednikov ter jih znanstveno, temeljito, tudi kratko obdelal in ustvaril jako sloveče delo: »Summa Theologica«. In Dante? Tudi Milton in Klopstock sta opevala krščanske predmete. A med njima in med Dantejem je velik razloček. »Ne samo, da je njiju pesniška moč manjša, ne samo, da nista razumela krščanstva celotnega, onega krščanstva, ki prešinja vse delovanje in življenje: tudi nista spoznala, kaj uči krščanstvo, koliko bogastva resnice je v nauku, ki živi v veri in mišljenju narodov; še manj pa sta znala te resnice pesniško izraziti. To pa je storil Dante in zaradi tega se imenuje po pravici pesniški Tomaž Akvinski.« (Hetting. o. c. p. 59.) Kako ceni Dante sv. Tomaža in kako ga spoznava za svojega učitelja, to kaže pesnik v »Raju«, kjer mu Tomaž predstavlja 12 velikih bogoslovcev . . . »io Tomas d'Aquino . . . io fui degli agni della santa greggia, Che Domenico mena per cammino.« (Jaz Tomaž Akvinski . . . jaz sem bil izmed jagnjet svete črede, katero vodi Dominik po poti.) Kako poveličuje tudi svetega Bonaventuro!

Kdor pozna katoliško bogoslovje in čita pazno Dantejev spev, vidi vseskozi, da so ti spevi — bogoslovni in vsa poezija bogoslovna. »Bogoslovje je prvi in najbolj vzvišeni predmet te poezije; iz bogoslovja povzema največ, najbogatejših in najrodovitnejših idej. — »Božja

komedija« razkazuje katoliško bogoslovje v vsem obsegu, v naukih o Bogu in o svetu, o pravici, o bogočastju, o verskem življenju . . . Zato se imenuje Dante po pravici bogoslovec med pesniki, pesnik bogoslovja. . . »Božja komedija« je vizijonarno (v zamaknenju) potovanje skozi tri dele onega sveta: iz bivališča Luciferjevega do božjega prestola. . . Vse, kar gleda pesnik na potovanju, kar ga straši, kar ga žalosti in veseli — vse spada v bogoslovje.« (Hett. o. c. 335.) — Marsikateremu čitatelju zvené morebiti te besede jako čudno; marsikaterega kar mraz spreletava, ko se mu predstavlja italijanski pesnik, katerega je dosedaj poznal iz šole kot pevca ljubezni, kot pristaša gibelinske stranke, kot nasprotnika papeževega, ko se mu ta Dante predstavlja kot — katoliški bogoslovni pesnik, poveličevalec bogoslovne vede in bogoslovnih učiteljev — cerkvenih očetov.

Pa zakaj bi tako ne bilo! Zakaj bi ne moglo bogoslovje navdušiti pesnika, da poje o Bogu in o svetu po božji volji! Da je možno, da se dá ustvariti najkrasnejši pesniški umotvor prav na podlagi bogoslovja, ali še bolje, iz bogoslovja samega, to je sijajno pokazal Dante in »Divina comedia« je vekoviti

spomenik družjenja bogoslovja in poezije. Ob enem je pa tudi dokazano, da je obzorje krščansko pesniku jako ugodno, da ga podpira, skratka: da more obzorje krščansko prav lahko biti obzorje velikega pesnika, da je to obzorje dovolj obširno za vsakega pesnika.

Ne morem si kaj, da bi za vzgled vsaj nekaj malega ne navedel iz prevoda našega Koseskega, ki je poslovenil I. del »Božje komedije«, »Paklo«, in ki je objavljen v Letopisu Matice Slovenske l. 1877. in 1878. V »predgovoru« omenjenega prevoda piše pokojni dr. Bleiweis o namenu slovenskega prevoda: » . . . da se tudi Slovenci seznanijo s to knjigo in da svet vidi, da tudi slovenski jezik je kos, svojemu narodu kazati poezije mojstra, ki ga Italijani stavijo v prvo vrsto svojih pesnikov in ki v obče velja za prvega kristijanskih pevcev. Veličastna pesem »Divina comedia« Dantea, ki je od l. 1472 doživela blizo 70 izdanj in komentarov, obsega tako rekoč vesoljni svet in je, kákor on, neizmerna. V treh velicih oddelkih, katerih prvi se zove »Paklo«, drugi »Vice«, tretji »Nebesa«, popisuje pesnik svojega duha prikazni (vizije) tako, da čitatelj kar strmeti mora nad smélo fantazijo pesnikovo«. (Dalje.)

Odkritje spomenika Andrije Kačiča Miošiča. Dne 26. avgusta t. l. so odkrili v Makarski, mestu, stoječem nasproti iztočni strani otoka Brača, spomenik priljubljenemu pesniku o. Andriji Kačiču Miošiču, ki se je rodil v selu Bristu (Brest) v hrvaškem Primorju 1696. l. in umrl 1760. l. O. Andrija Kačič Miošič je bil narodni epski pesnik. Znan in mil je vsemu jugu slovanskemu po svojem »Razgovoru ugodnom naroda slovinskoga« in »Korabljici (ladijici) pisma svetoga i svih vikovah svita dogodjajih poglavitih u dva poglavja razdiljeni«. Kip je izdelal slavni umetnik hrvaški Ivan Rendić. Obširnejši životopis Kačičev prinese »Dom in Svet« pozneje.

Slovenski zemljepisni atlas. (Vabilo na naročbo.) V rokopisu imam pripravljen slovenski zemljepisni atlas, ki bode v prvi vrsti raznovrstnim slovenskim šolam primeren. Ako dobim dovolj naročnikov, hočem ga sam založiti. Uljudno vabim torej vsespupno slovensko občinstvo na obilo naročbo prvega slovenskega šolskega zemljepisnega atlasa, čegar cena bode 1 gld. Naročnine ni treba naprej pošiljati. *Iv. Lapajne, šolski ravnatelj (Krško).*

Molitvenik za dečke. | Molitvenik za deklice.

Zbral Francišek Marešič. Drugo izdanje. Ljubljana 1890. Založil in prodaje Ivan Bonač, knjigovez v Ljubljani (Poljanska cesta). Str. 222. — Cena: V usnje vezan z zlato obr. 50 kr., v usnje vezan in marmoriran 35 kr., v trdo močno platno 30 kr. — Ta pripravljeni molitvenik znanega pisatelja je sedaj tembolj vreden, da ga priporočamo, ker ima večji tisek in močnejši papir.